БҮГҮ ЧУРТТАРНЫҢ ПРОЛЕТАРИЙЛЕРИ, КАТТЫЖЫҢАР!

ШЫН

1925 чылда үндезилеттинген

1961 ч. ИЮЛЬ 26 СРЕДА № 175 (4965).

СОВЕТ ЭВИЛЕЛИНИҢ КОММУНИСТИГ ПАРТИЯЗЫНЫҢ ТЫВА ОБЛАСТЬ БОЛГАШ КЫЗЫЛ ХООРАЙ КОМИТЕТТЕРИНИҢ, АЖЫЛЧЫ ЧОННАР ДЕПУТАТТАРЫНЫҢ ОБЛАСТЬ БОЛГАШ КЫЗЫЛ ХООРАЙ СОВЕТТЕРИНИҢ ОРГАНЫ

Өртээ 2 көп.

МАЛ ЧЕМИ БЕЛЕТКЭЭРИН ДҮЖҮТ АЖААП АЛЫЫШКЫНЫНЫҢ БЕТИНДЕ ДООЗАР!

Көдээ ажыл-агыйның ажылышчилери! Бо чылдың төнчүзүнге чедир ам-даа 79.870 центнер сүттү, 129.104 центнер эътти, 4.381 центнер дүктү күрүнеге садар ужурлуг бис. Бүгү күштү социалистиг хүлээлгелерни күүседиринче углаалы!

Тожу районда «Май 1» колхоз бо чылын 28000 центнер сигенни белеткээр, 2100 тонна силосту салыр ужурлуг. Сөөлгү үеде көдээ ажыл-агыйның тускай өртемниглери, партия, совет актив малдың чем-суурун тургузарынга идепкейлиг киржип турар. Ылаңгыя мал эмчизи Г. Шойлак, клуб эргелекчизи Кол Түктүг-оол, библиотека эргелекчизи Кол Тобуннай болгаш өскелер-даа эрткен улуг хүнде силос белеткээринге идепкейлиг киришкеннер.

Чурукта: «Май 1» колхозтуң силос салыышкынында.

Фотозу С. Феонтистовтуу.

КОЛ ЧҮВЕ—ДҮЖҮТТҮ АЖААП АЛЫРЫ

Көдээ ажыл-агыйны көдүрери дээш демиселге көдээниң ажыл-ишчилериниң чедишкиннериниң дугайында медээлерге совет кижилер чүректиң ханызындан улуу-биле өөрүп турарлар. Партияның XXII съездизинге төлептиг ужуражыр дээш чарыышпышаан, Украинада болгаш Кубаньда колхозчулар база совхозтар ажылдакчылары тараа культураларының бедик дүжүдүн өстүрүп алган. Ставропольеге, Донга, Белгород, Воронеж болгаш өске-даа областарга күрүнеге тараа садар талазы-биле хүлээлгелерни күүседиринге бүгү аргалар бар. Сибирьнин, Уралдың болгаш Казахстанның күр чер районнарының ажыл-агыйлары чуртка тараа бүдүрерин көвүдедириниң хөрээнге улуг салыышкынны киирип болурлар.

Сталинградтың чер ажылдакчылары төлептиг дуржулганы көргүзүп турар. Олар байлак дүжүттү өстүрген болгаш ону дүргени-биле база чидириг чокка ажаап алыр дээш бүгү күжениишкиннерин үндүрүп турарлар. Сталинградчылар социалистиг хүлээлгелерин бедидер деп шиитпирлээн. Областың колхозтары болгаш совхозтары Төрээн чуртка 125 миллион пудтан эвээш эвес тарааны бээрлер. Ол дээрге мурнунда алдынган хүлээлгелерге бодаарга 10 миллион пудка хөй болуп турары ол. Ынчангаш тараа садарының күрүне планы 22 миллион пудка ажыр күүсеттинер.

Бедиткен хүлээлгелерни күүседирин бирги чергениң ужур-дузалыг кылдыр көрбүшаан, сталинградчылар ан-биле кады үрезин болгаш өске-даа фондуларны тургузар, күш-хүнериниң болгаш немелде төлевирлериниң талазында колхозчулар-биле бүрүн санажырынче улуг кичээнгейни салып турарлар.

Хөй-хөй районнардан бо хүниерде кирип турар медээлер болза көдээ ажыл-агыйда байдал бо чылын эки болуп турар. СЭКП ТК-ның январь Пленумунга көдээ ажыл-агый бүдүрүлгезин шиитпирлиг көдүрер талазы-биле партияның айыткан шугумунуң шынныын ол чорук илези-биле, бүзүрелдии-биле бадыткаан. Ол дээрге — СЭКП ТК-ның январь Пленумунуң шиитпирлерин тайылбырлаар болгаш практика кырында боттандырар талазы-биле партияның чоруткаңы организакчы болгаш масса-политиктиг ажылының түңнели-дир.

Партияның Төп Комитединиң шиитпирин ёзугаар чуруттуң бүгү-ле кол зоналарынга совет көдээниң мурнакчы кижилериниң чөвүлел хуралдарын чоруткан. СЭКП ТК-ның Бирги секретары, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы эш Н. С. Хрущев оларның ажылынга киришкилээн. Улуг амыдыралчы дуржулгага болгаш колхозтарның база совхозтарның эң дээре кижилериниң билиглеринге даянмышаан, СЭКП ТК-ның январь Пленумунуң шиитпирлеринге, эш Н. С. Хрущевтуң айтыышкыннарынга, сүмелеринге болгаш саналдарынга дүүштүр зона бүрүзүнүң байдалдарынга таарыштыр чер болгаш мал ажылының курлавырларын улам долу ажыглаар талазы-биле тодаргай хемчегларни ол чөвүлел хуралдар ажылдап кылганнар. СЭКП ТК-ның январь Пленумунуң болгаш зоналар аайы-биле чөвүлел хуралдарның шиитпирлеринге харыы кылдыр көдээ ажыл-ишчилер болза чеди чылдың көдээ ажыл-агый талазы-биле онаалгаларын хуусаа бетинде күүседир, 1961 чылда көдээ ажыл-агый бүдүрүлгезиниң хемчээлин бедидер дугайында социалистиг хүлээлгелерни алганнар. Партияның XXII съездизин төлептиг, ховуларга база фермаларга күш-ажылчы чаачаа чедишкиннерлиг уткуур дээш социалистиг чарышта миллион-миллион колхозчулар болгаш совхозтар ажылчыннары кирипкен.

ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Төп Статистика Эргелелиниң «1961 чылдың бирги чартында ССРЭ-ниң улус ажыл-агый хөгжүлдезиниң күрүне планының күүселдезиниң дугайында» парлалгага чарлаан дыңнадыын совет кижилер сеткил ханыышкыны-биле номчаннар. Чеди чыл планының өндүр улуг сорулгаларын боттандырып, съезд мурнунуң чарыжын калбартпышаан, экономиканы хөгжүдер, чоннуң амыдыралының чаагай байдалын болгаш культурлуг деңнелин көдүрер талазы-биле чаа-чаа чедишкиннерни 1961 чылдың эрткен чартык чылында бистиң чуруттуң ажылчы чоннары чедип алган.

Көдээ ажыл-агыйның ажылдакчылары эки ажылдаан. Чазын тарыыр культураларны тарыырының планы ажыр күүсеттинген. Эрткен чылга бодаарга, тарааны 7,4 миллион гектар хөйүү тараан. Кызыл-тас, кырлыг-кара, чиңге-тараа, чигир свёклазы, хөвен, тарымал тоорук ышкаш ындыг үнелиг культураларның тарылга шөлүн колхозтар болгаш совхозтар дыка көвүдеткен дээрзин демдеглээри чугула. Ниитиниң малы өскен. 1960 чылдың июль 1-де турганы-биле деңнээрге, колхозтарда, совхозтарда мыйыстыг бода малдың баш саны 2,8 миллион, хаваннарның —4 миллион, хойлаарның—4,8 миллион башка көвүдээн.

Мал ажылынга быжыг чем-суур тургустунган. Хөй кукуруза дээш массалыг поход чуртта калбарган. Ол культураны 25,6 миллион гектар шөлге, оон иштинде 7,7 миллион гектарга оон бүрүн бышкан тараазын алыр кылдыр тараан, ынчаарга эрткен чылын кукуруза кылдыр херек кырында 5,1 миллион гектарга алдынган болгай.

Ынчалза-даа бот оожургаар, чедишкинге менээргенип олуруптар эргевис чок деп Н. С. Хрущев айтып турар. Күш-ажылдың кижилери, коммунистиг ниитилелди тургузуп турар кижилер бистер ындыг чорук-биле эптешпес бис. Коммунистиг партияның XXII съездизин совет кижилер болза улуг байырлалдарны кезээде ынчаар өткүп турары шыкаш — канның, хөмүр-даштың, нефтиниң, тараанын, эттиң немелде миллион-миллион тонналарын бүдүрүп, коммунистиг ёзу-биле уткуур деп белеткенип турар.

Көдээ ажыл-агыйже кичээнгейни канчап-даа кошкадып болбас дээрзин онзалап демдеглезе чогуур. Ам кол чүве — дүжүттү ажаап алыры. Ол дээрге көдээ ажыл-агый чылының эң-не харысалгалыг, эң-не чугула үе-чадазы-дыр.

Чуруттуң мурнуку районнарында ажаап алыышкынның көргүзүп турарындан алырга, көдээ ажыл-агыйның ажылдакчылары ховуларда эрсмаадырлыг ажылдап, алган хүлээлгелерин алдарлыы-биле күүседирин оралдажып турар. Күрүнениң шыгжамырынче тараанын кирери күштелген. Техниканы бедик бүдүрүкчүлүү-биле ажыглаары дээш калбаа-биле делгерээн чарыш тараа кезилдезин чедишкинниг чорудар арганы берип турар. Тараа дээш демиселге он-он, чүс-чүс муң колхозчуларның болгаш совхозтар ажылчыннарының күш-ажылчы алдары немежип турар.

Оон-биле кады ажаап алыышкын ажылын организастаарында четпестерниң барын чуруттуң чамдык районнарындан кирип турар медээлер херечилеп турар. Эң-не улуг четпестерниң бирээзи ажаап алыышкынга машиналарның бүдүрүкчүлүүнүң куду болуп турары-дыр. Техниканы шынныы-биле ажыглаары—ажаап алыышкынга шиитпирлиг негелде дээрзин бүзүредип турган-даа херээ чүү боор. Ынчаарга чамдык колхозтарда болгаш совхозтарда ол дугайын уттуп турар чүүл бар. Чижээлээргге, Тамбов болгаш Курск областарда машиналарның үр хей тургулаарын ажаап алыышкынның баштайгы хүниринде-ни болдуруп турар.

Жатка бүрүзүнүң, бөлдүрүкчү бүрүзүнүң, автомашина бүрүзүнүң ажылын контрольга алыр, ажаап алыышкынның мурнакчыларының дуржулгазын улам калбаа-биле нептередир болгаш бүгү колхозтарга база совхозтарга техниканы бедик бүдүрүкчүлүг ажыглаарын чедип алыр — партия организацияларының сорулгазы бо-дур.

Совет чер ажылдакчыларының күш-ажылы-биле өстүрген бүгү тараа ажаап алдынган, кадагалаттынган турар ужурлуг. Дүжүтке чидириги чер болганга узуткаар, брак кылыларга удур шиитпирлиг демиселди чарлаары эргежок чугула. Шөлден тараа бажы бүрүзүн бөлүп алыр, бүгү дүжүттү камнап алыр дээш бүгү үүлдерни ажаап алыышкынның мурнакчылары кылып турарлар. Ындыг болзажок тараага чидириг болуру ам-даа чер болганда-ла узуткаттынмаан. Тараага чидириг үүгле шөлдерге эвес, харын ону элеваторларже болгаш хүлээп алыышкын черлериниче сөөртүп турар үеде база болгулап турар. Дүжүттү бүрүү-биле камнап алыр дээш демисел черниң партия болгаш совет органнарының, агрономнарның, бригадирлериниң, бүгү механизаторларның болгаш тараажыларның ам-даа хүн бүрүдеги сагыш салыышкыны эвес болуп турар черлер база бар.

Дүжүттү ажаап алыры — хову ажылдарының эң-не хайныышкынныг үезі. Кыска хуусаа иштинде тарааны кезер болгаш бастырар, тарааны хүлээп алыр черинге чедирер, үрезиннерни урар, колхозчулар-биле кады санажыр апаар болгай. Оон-биле кады күрүнеге тараа садар талазы-биле хүлээлгелерни күүседирин, ол тарааны куш-хүнүнге болгаш көрдүнгенче черлерге немелде төлевирге бээрин, үрезин болгаш өске-даа фондуларны урарын шыңгыызы-биле дүүштүрер дээрзин утпас херек. Күрүнеге тарааны болгаш өске-даа продуктуларны садары база дужаары, үрезиннерни урары, ажылдакчыларның боттарының кылган ажылының түңнелинге материал талазы-биле сонуургалдыг болурунуң принцивин шыңгыызы-биле сагыыры дээш, партия болгаш совет организацияларның, колхозтар болгаш совхозтар удуртукчуларының харысалгазын бедидер херек.

Кукурузаже улуг кичээнгейни салган турар ужурлуг. Ол күчүлүг культураның кайы хире ажыктыын көргүзер дээш совет чер ажылдакчылары хөйүү кылган. Украинада болгаш Кубаньда, Төп областарда болгаш Сибирьде — чер болганда кукурузаның эки дүжүдү өзүп турар. Ам сорулга—кукурузаны ажаап алырыңга ажыл-агыйжы ёзу-биле белеткенир, оон дүжүдүн бүрүү-биле ажаап алыр херек. Кукурузаның миллиард пуд бараанныг тараазы дээш походту эки доозарының бүгү аргалары бисте бар.

Колхозтарның, совхозтарның болгаш районнарның, областарның, крайларның болгаш республикаларның ажыл-ишчилери чылдың өзөинде чеди чылдың үшкү чылынга хүлээлгелерни алганнар. Оларны күүседириниң чедишкиннери ам, ажаап алыышкынның изиг үезинде шиитпирлеттинер. Көдээде социалистиг чарыштың оттары улам чайынналып кыпсын, ховуларга болгаш фермаларга күш-ажылчы чүткүлдер улам бедик болзун! Коммунистиг партияның XXII съездизин көдээ ажыл-агыйны хөгжүдеринге улуг тиилелгелер-биле уткуулу!

Эрзинчилер хожудаашкында

Ниитиниң малынга четчир санныг чемнерни белеткээриниң харысалгалыг болгаш чугула ажылын Эрзин районнуң колхозтарының баштаар черлери, партия организациялары ала-чаяаарлаашкынның агымында киирген. Колхозтар бо чылын 24 муң тонна сиген, 12 муң тонна силос белеткээр планныг. Июль 20-де байдал-биле алырга район сиген белеткээр планын чүгле 1,2 хуу күүседкен болгаш чангыс-даа тонна силос салбаан. Колхозтар мал чеминиң белеткелинче июль 1—2-ниң хүннеринде кирген хиреде-ле ажыл түңнел чок болуп турары районнуң удуртур ажылдакчыларынга дүвүренчиг эвес чоор бе?

Сиген белеткели, ылангыя «Чаа орук» колхозта дыка четпес чоруп турар. Артель график ёзугаар июль 1-ден 20-де чедир 2200 тонна сиген белеткээр тургаш чүгле 32 тоннаны белеткээн. Сиген шөлдеринде 5 тракторлар, 70 ажыг кижи ажылдап турар хирезинде ажыл дыка ооҗум чоруп турар. Колхоз баштаар черинің даргазы эш Амырбит, партия эге организациязының секретарының оралакчызы эш Догуй-оол олар сигенчилерниң ортузунга организакчы ажылды чорутпайн турар. Ямаалыкта № 1 трактор бригадазында кескү агитация ажылының демдээ безин чок. Бригадада агитхуудус, көргүзүг самбыразы, лозун, плакат чок.

— 10 ажыг хонук ажылдап тур бис, маңаа солун-даа келбеди. Кым канчаар ажылдап турары безин билдинмес. Бригадир эш Дамчай медээ чедирер дээш чоруткаш ам 3 хона берди—деп ол бригадада мурнакчы тракторист эш Комбу хомудап чугаалап олурар.

Сиген белеткээринің графигин колхоз баштаар черинге бадылаан боордан аңгыда, ону бригадаларга, звеноларга чедирбээн. Оон ужурунда сигенчилер хүнде, 5—10 хонуктарда чеже сигенни белеткээрин билбес. Сиген белеткелчилериниң ортузунда социалистиг чарыш организастаттынмаан. 20 ажыг хонуктуң ажылының түңнелин безин үндүрбээн. «Чаа орук» колхоз мындыг темп-биле ажылдап үргүлчүлээр болза, 7700 тонна сиген белеткээриниң планын күүседип шыдавас дээрзи билдингир.

Районнуң «Кызыл сылдыс» колхозунда мал чеминиң белеткели база оон дээредевес. Колхозта эш Кыныра Мынгаа удурткан комсомолчуаныктарның 17 кижи составтыг бригадазының ажылы таан чегенчиг. Сиген кезилдезинче июнь 27-де кирген. Олар 23 ажыл хүннериниң иштинде 2 трактор, бир автомашина-биле 239 га черниң сигенин кескен болгаш 32 тонна сигенни 2 сараат кылдыр тургускан. Оон-биле алырга ол бригаданың бир кижизиле 2 тонна сигенни белеткээн. Ол бригаданың планы 3402 тонна. Ажылда хыналда, удуртулга чок. Колхозтуң удуртукчулары сигенчилерге келбейн турар. Мында агитасмассалыг ажыл чок, социалистиг чарышты база организаставаан. «ДТ-28», «Беларусь» деп маркалыг тракторлар бир хүн ажылдаар, а өске хүн үрелгеш ажылче үнмейн турар. Сиген кезилдезиниң изиг-түлүк үезинде колхоз даргазы эш Борбак-оол ховунуң № 1—2 бригаларының бригадирлери Маанчы, Кооҗап, агроном Баткар, мал эмчизи Иргит оларны шөлөөледип кааның кижи кайгаар чүве. Колхозтуң механиги Ария техника үрелип турда кандыг-даа хемчег албайн, колхоз төвүнде таалай берген олуруп турары дыка хомуданчыг.

«Мөрен» колхозта сиген кезилдези өске колхозтардан чүгээр деп болур. Ынчалза-даа күш-ажылдың бүдүрүкчүлүү чамдык бригадаларда кончуг куду. Чөөгейде А. Сандан баштаан кол бригада хүнде 16—18 тонна сигенни сараттаар аргалар, күштер турда-ла чүгле 6 тоннаны белеткеп турар. Ол бригадада 21 кижи, 2 трактор быжыглаттынган. Олар ажылче өртен 10 шакта үнер, дүъште 2—3 шак дыштанып турар.

Бо үстүнде четпестерниң үнүп келгениниң бир чылдагааны болза мал чеми белеткээр ажылга хынамчалыг белеткелди чорутпааны болур. Анаа ажылдаар машина-техниканы эки шынарлыг септеп албаан.

Партия райкому болгаш райкүүском мал чеми белеткээриниң ажылы багай темпилиг чоруп турарын билетура-ла хемчегларни чогуур үезинде албайн, чоокта чаа дүвүреп эгелээн.

Эрзин районнуң партия, совет, көдээ ажыл-агый органнарының талазындан бүгү бар аргаларны мобилизастап тургаш, сиген белеткээриниң темпизин бедидерин ажылдың эрге-ажыктары негеп турар.

К. ХЕРТЕК.

Мал ажылының продуктуларының садып алыышкынының чыл планының күүселдезиниң чоруп турары

(1961 чылдың июль 20-ге чедир хуу-биле)

Районнар аттары	Саткан сүт	Саткан эт	Саткан дүк
Барыын-Хемчик	61,4	33,8	80,3
Тожу	55,6	44,6	88,7
Бай-Тайга	54,3	24,0	76,2
Таңды	52,4	29,9	57,6
Эрзин	46,5	25,5	87,3
Каа-Хем	46,0	28,8	67,9
Бии-Хем	43,4	26,7	65,9
Улуг-Хем	43,3	26,5	68,5
Чөөн-Хемчик	42,3	29,4	79,7
Тес-Хем	41,3	32,4	89,0
Өвүр	40,4	28,1	67,1
Кызыл хоорай	39,5	43,0	111,3
Совхозтар:			
«Барлык»	62,3	34,7	91,7
«Шекпээр»	60,8	31,6	76,8
«Кызыл партизан»	57,8	28,8	48,6
«Элегес»	57,0	33,2	51,1
«Межегей»	52,0	29,2	48,2
«ҮТКА 25 чылы»	49,4	31,2	61,8
«Тээли»	47,4	25,5	71,9
«Сүт-Хөл»	46,8	28,9	69,2
«Найырал»	43,7	23,6	78,5
«Тиилелге»	43,5	36,4	76,6
«Өөк»	40,0	33,3	64,4
«Улуг-Хая»	38,7	29,4	57,8
«Чыраа-Бажы»	37,0	27,4	67,2

Бирги чартык чыл төнген. Чеди чылдың үшкү чылының ийиги чартынында 20 ажыг хонуктары эрткен. Чартык чылдың түңнелдери үнген. Ам ажыл-агый бүрүзү чыл планын хуусаа бетинде күүседир дээш демисежип турар.

Июльдуң 20-ге чедир область күрүнеге сүт садарының чыл планы 46,8 хуу, эттинин—28,3 хуу, дүктүүн—74,2 хуу күүседкен. Күрүнеге мал ажылының продуктуларын садарының чыл планын күүседир талазы-биле Тожу, Барыын-Хемчик, Бай-Тайга, Таңды районнар, «Барлык», «Шекпээр», «Кызыл партизан» совхозтар мурнуку одуругда чоруп, дээре көргүзүүлерлиг болуп турар.

Ындыг болза-даа мал ажылының продуктуларын садарының темпилери эрткен чылдың бо үези-биле деңнээрге дыка кудулаанын июль 20-де үндүрген түңнел көргүзүп турар. Чижээ, сүт садары эрткен чылдан 14,6 хуу, эттин—10 хуу, дүктүү—4,1 хуу кудулаан.

Бии-Хем, Улуг-Хем районнарда байдал өске районнардан эвээн куду, хожудаашкынны көргүзүп турар. Мал ажылының продукциязын бүдүрериниң болгаш ону күүседирин садарының чартык чыл онаалдазын продукцияның чангыс-даа хевириниң талазы-биле күүсеттээн кара чангыс район болза Бии-Хем район болгай. Бии-хемчилер база-ла хожудавышаан. Район сүт садарының планын 43,4 хуу, эттиин чүгле—26,7 хуу, дүктүүн—65,9 хуу күүсеткен. Социалистиг хүлээлгелерни күүседир дээш ажыл-ишчилер ортузунга организакчы ажыл ынла амдаа кошкак чоруттунуп турар.

Улуг-Хем районнуң «ҮТКА 25 чылы», «Найырал», «Улуг-Хая» совхозтары дүктен өске күрүнеге эът, сүт садарының чыл планын 50 хуу чедир безин күүсеттээн болгаш хүлээлгелер күүседир дээш ёзулуг демисел чорутпайн турар.

Күрүнеге сүт болгаш эът садар талазы-биле «Улуг-Хая», «Чыраа-Бажы» совхозтар дендии хожудап турар. Ол совхозтарның девискээринде малдан хөй сүт саап, малды семиртип, күрүнеге дужаарынга одар-белчиир чедишпейн турар бе? Чок. Ындыг эвес. Бо совхозтарның удуртукчулары, партия организациялары хүлээлгелериниң күүселдезин хүн бүрү контрольдавайн, байдалды анализтевейн, хожудаашкынның чылдагаанын тодаргайлавайн, чарышты ала-чаяаарлаашкынның ёзузунче кииргениниден ук ажыл-агыйлар планныг онаалданы багай күүседип турар.

Хүлээлгелер күүседир талазы-биле хожудап турар ажыл-агыйларда партия организациялары, коммунистер кижилер-биле ажылды үндезини-биле өкижидер, хожудаашкынның чылдагаанын оларга тайылбырлаар, хүлээлгелер дээш чарышты баштаар ужурлуг. Көдээниң ажылышчи бүрүзү ол бөгүн чүнү кылганын, хүн онаалдазын канчаар күүсеткенин билири, бир эвес ону күүсеттээн болза, чүге күүсеттинмээнин, даарта, бөш, он хонукта кайы хирени кылырын билген турары, хүлээлгелерни күүседир дээш бодунга шыңгыы контрольду турган-зары чугула. Ынчан ажыл-херек эки апаар.

Бистиң областың көдээ ажыл-агыйының ажыл-ишчилери продукцияның бүгү хевирлерин бүдүрер болгаш садар талазы-биле бо чылын ыяавыла күүсеттинип болур боттуг хүлээлгелерни боттарынга алган. Ховуларда чаагай дужут быжып турар. Шыныаларда оът-сиген база әлбек. Малчыннарның, тараажыларның мергежили өскен. Чеди чылдың сорулгаларын шиитпирлээринче орукту айтып, кандыгдаа байдалдарга эки түңнелдерин чедип ап болурун өөредип турар мурнакчылар бисте хөй. Мурнакчыларның дуржулгазын бүгү хову болгаш мал ажылдакчыларының ажыглалы болдурар херек. Ынчам чыл төнчүзүнде: сөзүүстү өөледивис!—деп чугаалап болур бис.

АЖЫЛДА ҮЗҮКТЕЛ ЧОК

Каа-Хем районнуң «Коммунизмче орук» көдээ ажыл-агый артелиниң сиген шөлдеринде малга быжыг чем-суурну белеткээр ажыл хайныыккан. Медведевка чоогунуң шыныаазында 4 трактор агрегаттары, 11 ат машиналары даңгаар өртеңден орай кежээге чедир үзүктел чок ажылдап турар.

— Амга чедир 600 ажыг га черниң сигенин кестирген, оон дүжүдү мурнундагы чылдарныындан - эки, гектардан-на 10 центнер болгаш оон-даа хөй шынарлыг сигенни ап турар бис—деп, ында партия организациязының секретары П. Г. Самороков чугаалап турар.

Башкы Сергей Адумачинин удуртканы механизастаттынган звено кезикчилериниң күш-ажылын шын организастап, үчетту хүн бүрүде кылып, социалистиг чарышты калбартканындан ажыл нормазын үргүлчү ажыр күүседип турар. Трактористер Воронцов болгаш Калчанов олар өөлчегде бүдүн чартык норманы күүседип турар.

* * *

Ол-ла колхозтуң тараажылары бо чылын чигир свёклазын 9,5 га черге олуурткан. Ында ажылдап турар колхозчулар бок үнүштерни аштап, одуруглар аразының сайзырадылгазын чоруткан. Чаашкыннар соонда свёкла дүргени-биле үнүп эгелээн.

Совет-гана харылзаа быжыгып турар

Чугаалажыышкыннар

МОСКВА. (СЭТА). Июль 24-те Кремльге совет-гана чугаалажыышкыннар болган.

Совет таладан чугаалажыышкыннарга ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазының бирги оралакчызы А. И. Микоян, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазының оралакчызы, ССРЭ-ниң Күрпланыының даргазы В. Н. Новиков болгаш өскелер-даа киришкеннер.

Бот-бодун билчириниң болгаш найыралдың байдалынга эрткен чугаалажыышкыннарның үезинде ийи чуруттарның аразынга садыг харылзааларын улам ынай хөгжүдеринин, а база ол ышкаш экономиктиг болгаш техниктиг кады ажылдажылганың айтырыгларын база совет-гана харылзааларның өске-даа айтырыгларын чугаалажып көрген.

Кады кылган совет-гана дыңнадыгга ат салыышкыны аңаа, Кремльге болган. Дыңнадыгга Гана Республиканың президентизи болгаш чазааның баштыңы доктор Кваме Нкрума болгаш ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы Л. И. Брежнев ат салган.

ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиуму болгаш ССРЭ-ниң Чазаа Гана Республиканың президентизи болгаш чазааның баштыңы дээрги Кваме Нкрумага алдар кылдыр июль 24-те Кремльдиң Улуг ордузунга хүлээп алыышкын кылган.

Совет таладан хүлээп алыышкынга эштер Л. И. Брежнев, Ф. Р. Козлов, А. И. Микоян, Н. А. Мухитдинов, В. В. Гришин болгаш өскелер-даа киришкен.

Хүлээп алыышкын үезинде ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы Л. И. Брежнев болгаш Гана Республиканың президентизи болгаш чазааның баштыңы доктор Кваме Нкрума чугаалар солушкан.

Митинг болган

МОСКВА. (СЭТА). Совет Эвилелиниң болгаш Гана Республиканың улустарының аразында найыралдың митингизи июль 24-те Кремльдиң Улуг ордузунга болган. Москваның болгаш Москва областың ажылчы чоннарының болгаш хөй-ниитизиниң хөй санныг төлөөлекчилери, Ганадан болгаш өске-даа африка чуруттардан найысылалдың дээди өөредилге черлеринде өөренип турар студентилер митингге киришкен.

Гана Республиканың президентизи болгаш чазааның баштыңы доктор Кваме Нкрума, эштер Л. И. Брежнев, Ф. Р. Козлов, А. И. Микоян, Н. А. Мухитдинов, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазының оралакчылары Н. Н. Органов, Ш. М. Арушанян, И. С. Кодица болгаш өскелер-даа президиумга хөстүп кээрге митингиниң киржикчилери оларны диңмиттиг, үргүлчүлелдиг адыш часкаашкыны-биле уткаан.

Ажылчы чоннар депутаттарының Москва хоорай Совединиң күүскомунуң даргазы Н. И. Бобровников митингиин ажыткаш, эрес-маадырлыг, тайбыңга ынакшылдыг Ганадан келген эргим аалчыларга бүгү москвачыларның өөмүнээзинден чүректиң ханы байырын чедирген.

Африканың институдунуң директору, Африканың улустары-биле найыралдың Совет ассоциациязының даргазы И. И. Потехин, Күрүнениң бирги подшипник заводунуң токары В. Ф. Яшин, Москваның электролампа заводунуң эптекчизи Р. В. Баркова митингиге чүве чугаалаваннар.

ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы Л. И. Брежневтиң болгаш доктор Кваме Нкруманың чугаазын улуг кичээнгей болгаш изиг үүлдүгзүнүүшкүн-биле дыңнаан.

АВГУСТ 1-ДЕ ДООЗАР

Бай-Тайга районнуң «Тээли» совхозтуң септекчилери мастерская эргелекчизи эш Пироговтуң удуртулгазы-биле бо чылдың чаа дүжүдүн ажаап алыр он дерт комбайннарның алдызын септеп доосканнар. СЭКП-ниң XXII съездизинге уткуштур калбарган социалистиг чарышка киришпишаан, арткан комбайннарның болгаш жаткаларның септелгезин августуң бирде доозарын механизаторлар хүлээнгеннер.

— Таңды районнуң «Тиилелге» болгаш Улуг-Хем районнуң «Найырал» совхозтарының механизаторларының үлегерин ёзугаар «СК-3» деп ийи комбайнны тарааны тавычалай кестирер кылдыр дерип алыр бис—деп совхозтуң кол инженери Н. И. Сухорослов редакцияга дыңнаткан.

Көдээ ажыл-агыйга тускай эртемниглерниң чаа отряды

Кызылдың көдээ ажыл-агый техникумунуң доозуп үнүкчүлери—үжен агрономнар, чээрби бир зоотехниктер, чээрби дөрт ветеринар фельдшерлери, үжен беш бухгалтерлер областың колхозтарынга болгаш совхозтарынга ажылдаары-биле чорупканнар.

Техникумнуң агрономия салбырының сургуулдары Юрий Сурков, Фаина Лаптенкова зоотехния салбырының сургуулу Илья Семенов, бухгалтерия салбырының доозукчулары Екатерина Катаева болгаш Валентина Устинова олар өредилгени чүгле кончуг эки демдектерлиг доосканнар.

Ёзулуг улуг амыдыралче орук ажыттынган. Доозукчу бүрүзү бодунуң алган билиин практикага көргүзүп, төөгүлүг чеди чыл планын хуусаа бетинде күүседириниң херээнге, СЭКП-ниң XXII съездизинге утнуштур калбарган социалистиг чарышка бодунуң үлүүн киирер.

Доозуп үнүкчү Зоя Кинермаа «Улуг-Хая» совхозка агрономга, Серенмаа Кайдып Чөөн-Хемчик районнуң «Большевик» колхозтуң бухгалтериязынга, а Шарбийоол Куулар Өвүр районнуң «Коммунизмче орук» колхозка зоотехниктеп ажылдаар. Олар шупту 110 кижи. Чаа ажылга, моон соңгаргы өредилгеге болгаш чурталгага эки киржилгелиг болурун доозуп үнүкчүлер аазааннар.

ЧУРУКТА: техникумнуң бөлүк доозуп үнүкчүлери.

Сөзү болгаш фотозу А. Аирнии.

ТУДУГЖУ ЗВЕНОДА

«Тиилелге» совхозтуң О. Мартиска удурткан тудугжулар звенозунуң кежигүннери 16 өг-бүле чурттаар ийи каът чурталга бажыңының тудуун партияның XXII съездизи ажыттынар хүнүнге чедир доозар дээш күжениишкиниг ажылдап турар. Ол бажыңның бир каъдының ханазын тудуп дооскан. Ам ийиги каъттың ханазының тудуун эгелээн.

Ук звено совхозтуң өске тудугжу звеноларындан дээре көргүзүглүг болуп турар. Тудугжу звенолар аразынга шилчип чоруур Кызыл тукту ол звено быжыг тудуп турар. Звенонуң кежигүннери тудугжулардан О. Шыдыраа, М. Серээ, М. Бюрбю олар бүдүрер ажылдың хүн нормаларын ажыр күүседип турар. Тудугжу О. Машпак-оол эки тудугжу болбушаан, ажылчыннр ортузунга агитас-массалыг ажылды эки чорудуп турар.

О. ДАДАР-ООЛ.

ЭГЕЛЭЭНИ ЧЫЛДА

Өөреникчилерниң бүдүрүлге бригадазында

Чааты сес чыл школазының дирекциязы болгаш комсомол организациязы бо чылдың эгезинде өөреникчилерниң бүдүрүлге бригадазын организастап тургускан. Бо бригада колхозтуң хову бригадазынга ажылдаар кылдыр тургустунган. Часкы тарылга эгелээриниң мурнунда өөреникчилериниң бүдүрүлге бригадазының кежигүннери оларга тускай участокту үзүп бээрин «Чодураа» колхозтуң баштаар черинден дилээннер.

Колхоз баштаар чери болгаш партия организациязы өөреникчилерниң дилээн өөрүшкү-биле хүлээп алгаш, чогуур дузаламчыны оларга чедиреринн аазааннар. Школаның дирекциязы өөреникчилерниң бүдүрүлге бригадазын удуртурун башкы эш Таисья Григорьевна Ноговицынага дааскан. Бүдүрүлге бригадазының хүрээлениге сески классчылар доозва болгаш чедиги класстың чамдык өөреникчилери киргеннер.

— Бистиң өөреникчилеривистиң бүдүрүлге бригадазы бо чылын бирле дугаарында организастаттынып турар ужурунда бистерниң дуржулгавыс эвээш, бистерге трактор болгаш көдээ ажыл-агыйның өске-даа техниказын башкарыптар өөреникчи кижи амдыызында чок болганда колхозтан тракторларны трактористери-биле кады бээрин диледивис. Өске бүгү ажылдарны боттарывыстың күжүвүс-биле харылаар бис—деп, Таисья Григорьевна колхоз баштаар черинге чугаалаан.

— Ол чептуг дилег-дир, башкы. Силерниң дилээнерни хандырар бис. Силерниң шиитпирлеп алганынар ёзугаар каш гектар, кандыг-кандыг культураларны тарааш, өстүрерин күзээр болдур силер, ол-ла ёзугаар хандырар бис. Силерниң өөреникчилер бригадазының кежигүннери чеди чылдың үшкү чылында хову ажылын хөгжүдериниң херээнге колхозка улуг дузаны чедиреринге идеген турар бис—деп, колхоз баштаар черинин даргазы эш А. Төмүр-оол харылаан.

Школаның дирекция чери болгаш колхозтуң баштаар чери аразында ыяк дугурушкаш, 11 гектар шөлге тараа болгаш ногаа база техниктиг культураларны баштайты чылда тарып өстүрерин чугаалажып алганнар. Оон иштинде 2 гектар кукуруза, 2 гектар свёкла, 0,50 гектар картофель, 0,50 гектар янзы-бүрү ногаа культуралары, 2 гектар кызыл-тас болгаш өске-даа тараа культураларын тарыыры көрдүнген.

Өөреникчилерниң бүдүрүлге бригадазының тарылга шөлүнүң участогун школадан бир километр хире черге Чааты унунга үзүп берген. Ол чер болза суггарылга-биле хандырарынга дыка таарымчалыг, эки хөрзүннүг чер. Ынчалза-даа үр чылдарда тарып келгениниң ужурунда ук чер кырый берген, бокчашпан үглей бергенинден хол-биле кылыр ажылдар кончуг хөйү-биле негеттинген.

Колхозтуң агроному эш Нарылков өөреникчилер бригадазынга тараа, ногаа, картофель болгаш техниктиг культураларның эки шынарлыг үрезиннерин хандырып берген. Өөреникчилерге быжыглаттынган участокту колхозчу механизаторлар андарып, илииртеп берген, а оларның прицепщиктеринге бригаданың кежигүннери өөреникчилер боттары ажылданнар.

Кызыл-тасты, суланы, арбайны, чинге-тарааны чаштырарынга өөреникчилер боттары чаштырыкчылар, үрезин сөөртүкчүлери, үрезин урукчулары хүлээлгелерни быжырымчалыг күүседткеннер.

Тараа культураларын чаштырып доосканының соонда агротехниктиг хуусааларны барымдаалап тургаш өске культураларның тарылгазын болгаш олуртулгазын уламчылааннар. Колхозтуң ниити тарылга ажылдарындан техниканың күжүн чардыктырбас соруулга-биле кукуруза, картофель, ногаа (капуста, огурецтер, помидор, согуна) культураларының агротехниктиг чүрумнарын шыңгыы сагывышаан хол-биле олуртканнар.

Тараа, ногаа болгаш техниктиг культураларның тарылгазын доосканының соонда суггарарынга базала эвээш эвес күш үнери билдингир. Ногаа культураларынга суггарылганы хүн бүрүде чорудуп турза-даа, өөреникчилерниң 1960—61 өөредилге чылын чедиишкиниг доозарынга бичии-даа шаптык болбаан, харын-даа оларның теоретиктиг өөредилгези практиктиг ажыл-чорудулга-биле быжыг харылзаалыг болганда, өөреникчилер быжыг болгаш ханы билиглерни чедип алганнар.

Бо хүннерде өөреникчилерниң бүдүрүлге бригадазы башкы Таисья Ноговицынаның болгаш өөреникчилер бригадазының бригадири 8-ки класстың дээре доозукчузу Сопсук-оол Анай-оолдуң удуртулгазы-биле тараа, ногаа, картофель болгаш техниктиг культураларның чайты суггарылгазында болгаш чашпан-сигениниң ашталгазында кызымаккай ажылдап турарлар.

Өөреникчилер бригадазы июль айның 17-ге чедир суггарылганы чорударын үргулчүлевишаан тарып алганы кукурузаның, чигир свёклазының, картофельдің, ногаа болгаш тараа культураларының чашпан-сигениниң ашталгазын чедиишкиниг доосканнар.

Өөреникчилер бригадазының кежигүннериниң иштинден Шура Сумбуу, Василий Сайныт, Анай-оол Дарый-оол, Дарый Дамбар-оол, Лаа Кошкар-оол болгаш өске-даа өөреникчилерниң күш-ажылга кызымаккай чоруун оларның өөрү, башкылар коллективи болгаш колхозчулар мактап турарлар.

Бүдүрүлге бригадазының участогунда тараа, ногаа болгаш техниктиг культураларның үнүжү өскүс участоктардан ылгалып, онзаланып көстүп турар. Быжыглаттынган участогунга бедик дүжүтту өстүрери дээш өөреникчилер эрестиг болгаш шудургу демиселди чорудуп турарлар.

— Бистер чүгле боттарывыстың тарып алган культураларывыстың өстүрери дээш демисежири-биле кызыгаарлаттынмайн турар бис. Моон соңгаар бистиинге чашпан-сиген-даа ашталгазы эвээжээр, суггарылгадаа улуг негеттинмес апаар болгай. Ынчангаш бистер колхозувустуң мал чемнериниң белеткелинге: сиген ажаап алыышкынынга, силос салыышкынынга боттуг дузалажып ажылдаарын шиитпирлеп алган бис — деп, өөреникчилерниң бүдүрүлге бригадазының бригадири Сопсук-оол Анай-оол чугаалап турар.

М. КАВАА-САРЫГ.

Улуг-Хем район.

Мурнакчылар көвүдеп турар

Чеди чылдың үшкү чылында алган хүлээлгелерин СЭКП-ниң XXII съездизинге алдар кылдыр чедиишкиниг күүседири совет кижи бүрүзүнүң хүндүлүг сорулгазы болуп турар. Улуг-Хем районнуң «Найырал» совхозунуң ажыл-ишчилери боттарының хүлээлгелерин чедиишкиниг күүседир дээш бирги чартык чылда багай эвес ажылдаан. Оон түнелинде совхоз бирги чартык чылда күрүнеге садар эът планын 102,9 хуу, суттүүн—100,2 хуу, дуктүүн—109,2 хуу күүседткен.

Бо көргүзүглерни чедип алырынга совхозтуң ажыл-ишчилериниң ортузунда калбарган социалистиг чарыш улуг ужур-дузалыг болуп турар. Булуң-Теректе сүт-бараан фермазы сүт саалдазының талазы-биле эң дээре көргүзүглерни чедип алгаш, совхозтуң фермалар аразынга шилчиир Кызыл тугун чаалап алган. Ында саанчылар эштер Ошпар Анай, Орустаар Омарый, Норжунмаа Долчан, Дүндүп олар инек бүрүзүнден 600—688 килограмм сүттү саап ап, мурнакчылар бооп турарлар.

Ол ышкаш Үрбүн фермазының аныяк саанчылары Мижит-Доржу, Шивит, Хурак Аныя, Кара-Тал фермазында саанчылар Дамдың Чечек, Нина Чыртак олар эки көргүзүглерлиг болган.

Хойжулар Маскыр-оол Донгак 395 хойдан 395 хураганнарны, Монгул Макаар 156 хойларның 169 хураганнарын, Чатпал Маады 245 өшкүлерден 325 анайларны доруктуруп алган. Ол ышкаш Түлүш Балган бодунга алган хүлээлгезин эрестиг күүседип, 365 хойларның хураганнарын шуптузун чидириг чокка доруктурган. Малдың чаш төлүн камгалап өстүрер талазы-биле үстүнде малчыннар ышкаш мурнакчыларның саны совхозта көвүдеп турар.

Дүк кыргып алыр талазы-биле эки көргүзүглерлиг хойжулар база эвээш эвес. Түлүш Сиирин, Ховалыг Дизигир, Ховалыг Дойлаа, Бавуу, Илья Ойбаа болгаш оон-даа өске хөй-хөй хойжулар 2,3—3,5 килограмм дуктү хой бүрүзүнден кыргып алгылаан. Ынчангаш олар чылда хүлээлгезин часкы кыргылда-биле күүсеткеннер.

Совхоз бо чылын 13.000 га ниити тарылга планын чогуур өйүнде тарып күүсеткеш, тарылганың чайгы ажаалгазын болгаш чайгы чер андарылгазын чорудуп турар. Часкы тарылгада болгаш чайгы чер андарылгазында эрес-шудуру механизаторларның хүрээлени өскен. № 1 бригадада Маады Анчыкай, Сердип Анай-оол, Монгуш Лопсан, № 2 бригадада Барлам Чертыков, Мешпей-оол, Ыглаашпай, № 3 бригадада Дамба-Хуурак Дошпар, Кечил Каадыр-оол, Виктор Соловьев болгаш оон-даа өскелер бедик көргүзүглерни чедип алганнар.

Х. КУНГАА.

Ленинградтың оптика-механиктиг үлетпүр заводунуң коллективи СЭКП-ниң XXII съездизинге белеткелдің хүннеринде москвачыларның делегейге эң дээре продукция бүдүрер дээш эгелээшкинин ол дораан деткээн.

Чурукта: кино талазы-биле КПТ-2 деп хевирниң ашпараттарын чагыгыларже чорудары-биле ол заводта белеткеп турары. Бетин чарыында—чыыкчы-слесарьлар М. В. Васильев (солагай талазында) биле П. П. Федькович олар ажыл өйүнде. СЭТА-ның фотохрониказы.

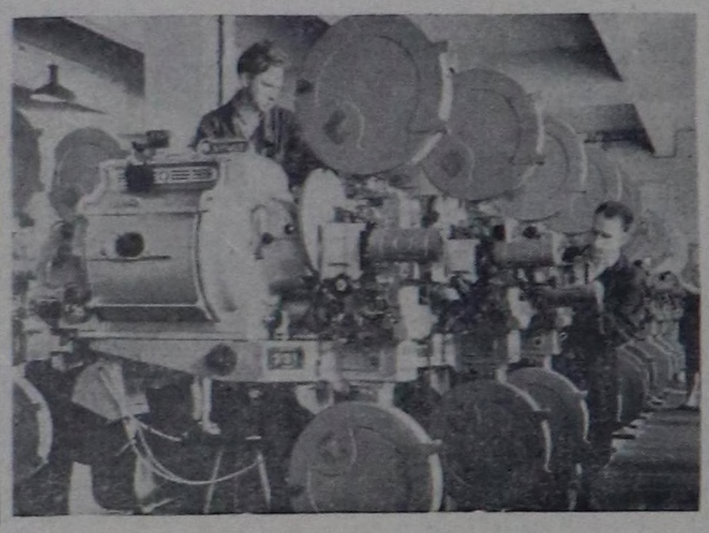

ДЕЛЕГЕЙГЕ ЭҢ-НЕ ДЭЭРЕ ПРОДУКЦИЯ ДЭЭШ

Совет кижилерге—каас-чараш, эки шынарлыг хеп

СТАЛИНАБАД. «Эштер даараныкчылар! А. Багированың болгаш Т. Воровинаның баштап турар коммунистиг күш-ажыл бригадалары бөгүн ээлчет онаалгазын 15 хуу ажыр күүсеткеннер. Бүгү продукцияны складка бирги сорт кылдыр дужааган. Бүдүрүлгениң мурнакчыларынга деннежиңер!» дээн, Сталинабадтың даараныла фабриказының бодунуң радиозунуң дамчытканы ол дыңнадыг бүгү цехтерге дүргенибиле тарай берген. Бүдүрүлгеге ниитизи-биле чаңгыс ажыл хүнүнүң дургузунда элээн каш үс рубльдиг продукциязын пландан артыкка берген, а кол-ла үүве хүлээлгени шынар талазы-биле 0,2 хуурга ажыр күүсеткени болур: белен хептің 98,4 хуузун бирги сорттуу кылдыр бүдүрүп үндүрген.

— Экономика талазы-биле тулган эки көргүзүглерлиг болбушаан, күш-ажылдың бедик бүдүркүлүүн хүн бүрүде чедип алыры—бистің коллектививистің чүткүп турар кол эчис сорулгазы ол—деп, фабриканың кол инженери Р. Х. Мурасова СЭТА-ның корреспондентизи-биле беседазынга чугаалаан.—Бистин саныг турар чүүлүвүс мындыг: «Чүгле пландан артыкка продукция бүдүрүп үндүрер эвес, харын-даа ол продукция совет кижиге—коммунизмниң тургузукчузунга таарымчалыг болзун дээш ону эки шынарлыг болгаш каас-чараш кылдыр кылып үндүрер».

Ам фабрикада колдуунда-ла бирги сорттун продукциязын бүдүрүп үндүрүп турар. Ону бис даараныкчыларның мергежилин доктаамал бедидерининң, холушкак мергежилдерни шингээдип алырының ачызыбиле чедип алган бис. Бо чылдың эгезинде бирги даараныла цеги техниктиг контрольдуң килдизи чокка ажылдап эгелээн. Ол цехке бүдүрүп үндүрүп турар продукцияның шынары шиитпирлиг-биле бедээн. Ажылчыннарның үрей кылыышкын чок ажылдаарына хөй-ниитинин контролёрлары дузалаан. Цехтің коллективи оон бүдүрген продукциязы контроль чокка шуут-ла садыг организацияларынче кирип турарына чоргаарланып турар.

Бирги даараныла цегинің дуржулгазын өске-даа коллективтер ажыглап турар. База бир ийи цехтер ТКК чокка ажылдаарынче шилчиириге белеткеннп турарлар.

Коммунистиг күш-ажылдың бүдүрүлгези деп атты Таджикистанга бир дугаарында чаалап алган Сталинабадтың даараныла фабриказының коллективи москвачыларның чаа хүлээлгелеринге харыы кылдыр, совет кижилерге чүгле тулган эки шынарлыг, каас-чараш болгаш быжыг, эдилештиг хептерни бүдүрүп үндүрер деп шиитпирлээн.

ЭКИ ХАВАН ЭЪДИ ДЭЭШ

РИГА. Хаванны эъдин-чаан аралаштыр семирти азыраары—бир янзы уран арга-дыр. Хаванның тодаргай дензизин мага-бодунуң узувубиле болгаш шиитининң кылыны-биле дүүштүрери кончуг берге. Ол нетелдерниң кайы-бирээзин хажыдар чорук продукцияның шынарының кудулаарынга чедирер.

Ынчангаш «Катениеки» совхозтуң хаван ажаакчызы Социалистиг Күш-ажылдың Маадыры А. П. Бартулис хаваннарны чемгерериниң рационунга онза кичээнгейни салып, чайын ногаан чемни колдаадып, кыжын 30 хуузунга картофельди болгаш чигир свёклазын берип турар. Ындыг рацион болза хонукта алза чогуур 600—650 грамм ортумак немелде дензини хандырып турар. А Бартулис чыл эгезинден бээр 1500 хаваннарны аралашкак эът-чаглыг кылдыр семирти азыраан.

А. Бартулистің үлегерин эдерген чеди чүс латви хаван ажаакчылары дашкаар үндүр сөөртүп турар эътчаа аралашкак хаван эъдиниң шынарын бедидери дээш демисежип турарлар. Ол сорулга-биле дыка хөй ажыл-агыйларда уксаажыдылга ажылын кызымак чорудуп турар. Чижээ, «Буртниеки», «Сталбе», «Малпилс» деп болгаш өске-даа совхозтарда швед уксаалыг ландрас дээр аскыр хаваннарны латви уксаалыг кыс хаваннар-биле үлетпүр хайнакташтырылгазын практикалап турар. Латвияның мал ажылының болгаш ветеринарияның эртем-шинчилел институдунга чоруткан дуржулганың көргүскени-биле алырга, ындыг хайнактар хөй карбонаттыг болгаш оргазын база өзөн дургаар дең дески эът-чаглыг эътти берип турар болган.

Фабрика марказының арыг ат-алдары дээш демисел болза бистің ажыл-агыйжы болгаш партия организацияларывыстың кичээнгейниң төвүнге үргулчу турар ужурлуг. Эки этти холга тудуп, эки боттандырган төлешилгелди көөрү кижи бүрүзүнге-ле таарымчалыг болгай. Оон-биле кады бо бүгүнү эртемниң болгаш техниканың чаа-чаа үүлдерин барымдаалап тургаш, бодамчалыг, камналгалыг болгаш бир продукция бүрүзү күш-ажылдың болгаш материалдыг хөреңгилериниң эвээш чарыгдалдары-биле кылдынзын дээш эң-не ажыктыы-биле кылган турар ужурлуг.

Н. ХРУЩЕВ.

Соңгу үүк торгузунуң фабриказы

КОРЕЛИЧИ. (Гродней область). «Чаа амыдырал» деп көдээ ажылагый артелин соңгу үүк торгузунуң фабриказы деп адап турары хей эвес. Аңаа хендир тарылгазы сес чылдар дургузунда беш катап калбарган, оон дүжүттүү бүдүн чартык катаптан ажыр бедээн. Продукцияны шынарынга улут кичээнгейни салып турар. Үрезинниң үнүшкүнүүн бедидер, сыптарның шокарлай бээр чоруун узуткаар болгаш үнүштернің ужуп чыдыптарын болдурбас дээш, хендир өстүрүкчүлери үрезинни хүнге чылды дөгеп, оларны гранозан-биле холуп, гексахлоранны бызап ап турарлар. Күскү андарылга үезинде участок бүрүзүнүң характерин болгаш онзагай үүлүн барымдаалап, чаштырыышкын мурнунда ыяштан кылган чиик таптай бастырыкчылар-биле хөрзүнү таптай бастырып, органиктиг минералдыг, фосфорлуг, калийлиг чемишчидилгелерни, хүлду, куш өдээн, микрочемишчидилгени төп турар. Чинге хендириң тарылгазын эртеги хуусааларда чорудуп турар, ол чорук чогуур өйүнде ажаап алырының болгаш августуң чылыг шалының адаанга саваңны чадарының аргазын берип турар. Үнүштүң аразында боктарны аштап, самолёттар-биле кырындан чемгерилгени кылып турар.

Хендир ховуларга болгаш чадар черлерге ийи катап төрүттүнер дээр улустуң бурунгу үлегер чугаазын көдээ ажыл-агый артелиниң кежигүннери эки билип турарлар. Хендир сывын чадар шөлдерни баш удур белеткеп, курраг сигенни, ыышты болгаш дашты аштап арыглап турар. Уштаарының, бастырының болгаш чаткан черден көдүрүп алырының үезинде хендирни уштаткан соонда элээн каш шактарда ол черинге чыттырар. Хендирни болбаазырадырын «ТЛ-40» деп ийи агрегат-биле сорттарның аайын ёзугаар чорудуп турар.

Артель элээн каш чылдарның дургузунда дырандының шынарын үш номерге экижиткен. Ол бүгү колхозтуң орулгазынга салдарлыг болуп турар. Бо чылын чүгле хендир ажылындан 300 мундан эвээш эвес рубльди алырын төлевилээн.

Хендириң бедик дүжүдүн өстүргени болгаш дырандының бедик шынарлыы дээш көдээ ажыл-агый артели УАЧД-ның бирги болгаш ийиги чергениң депломун алган болгаш чүк чүдүрер ийи автомашиналар-биле шаннаткан. 50 хире колхозчулар Совет Эвилелиниң орденнери-биле болгаш медальдары-биле шаннаткан, а звено удуртукчузу Е. Карачанга Социалистиг Күш-ажылдың Маадыры деп атты тывыскаш, ону ССРЭ-ниң Дээди Соведниң депутадынга соңгаан.

Заводтуң алдары—сээң алдарың!

РИГА, июль 19-та. (СЭТА). «ВЭФ». Бо марка болза, Совет Эвилелиниң бүгү-ле черлеринде болгаш даштыында безин билдингир. Чараш болгаш эки шынарлыг «Латвия» деп радиола онза сурагжаан. Ол радиоланы Москвада эртемденнин, Ыракы Чөөн чүкте балыкчының, Пекиниң болгаш Гавананың чурттакчыларының бажыңнарынга көрүп болур.

Омск область Черлак суурнуң чурттакчызы Н. Ребриевтің чагаазы заводка чедип келген—кончуг эки шынарлыг приёмникти бүдүргени дээш вэфчилерге өөрүп четтиргенин ол илергейлевишаан моон соңгаардаа күш-ажылчы чаа-чаа чедиишкиннерлиг болурун оларга сеткилиниң ханызындан күзээн. Шак ындыг бедик үнелээшкиннер хөй болгаш улам түткүлдүг ажылдаарын, завод марказының алдары дээш улам-на шудургу демисежирин вэфчилерге дагзып турар.

Радио чүүлдерин бүдүрер цехтің бүгү-ле салбырларынга болган хуралдарга ажылчы чоннарның чагааларын, ында бижиттинген саналдарны чугаалажып көрген. Продукцияның эң бедик шынары дээш демиселди улам-на күштелдирер, «Заводтуң алдары—сээң алдарың»! деп лозунну хүн бүрүде удуртулга болдурар дугайында ажылчыннар, инженер-техниктиг ажылдакчылар ол хуралдарга дугурушканнар.

Ажылчын бүрүзү чаа продукцияны бүдүрүп үндүрерде, өске ажылчынның оон мурнунда кылган продукциязының шынарын хынап көрүп турар апарган. Кайы-кайызының кылган продукциязының шынарын шак ынчаар хынап көржүр чорук бедик шынарлыг продукция дээш демиселге чугула ужур-дузалыг болуп турар.

Завод марказының алдары дээш демиселдің талазы-биле онза роль бүдүрүлгениң чаартыкчыларынга хамааржып турар. Радио чүүлдерин бүдүрер цехке чаа саналдарны боттандырган түнелинде экономиктиг орулга планда көрдүнгенинге бодаарга ийи катап хөй болган.

Радио херектеларын бүдүрер цехтің бедик шынарлыг продукциязы дээш демиселди партия организациязы баштап турар. Партия организациязының инициативазын ёзугаар «Продукция шынарының хүннерин» эрттирип турар. Кайы-бир участокта четпестерни илередириңге база чэгуур үезинде чайладырынга ол хемчег улуг ужур-дузалыг болуп турар.

«ВЭФ» дээрге бүзүреддиг чоруктуң бюрозун тургускан республикада эң баштайгы бүдүрүлге чери-дир.

* * *

Чүгле допчу фактылар

ЛЕНИНГРАД. «Электрик» деп заводтуң марказының каннаашкын техниказын чүгле Совет Эвилелиниң бүдүрүлгелериче эвес, харын делегейниң 21 чурттарынче чорудуп турар. Кылыгларның бүзүреддиг быжыг болур чоруун улам бедидер дугайында хемчеглерни заводтуң активчилериниң хуралынга чоокта чаа чугаалажып көрген. Машиналарның ажыглалының магадылал хуусаазын ийи катап узадырын чедип алыр дугайында шиитпир хүлээп алдынган.

ЧЕРНОВЦЫ. Дээди шынарның коттон машиназын ажыглалга хуусаа бетинде киирер сорулганы ук бүдүрер комбинаттың коллективи салып алган. Ол машинаны ажыглалга киирген сөөлүнде пландан ажыр кончуг эки шынарлыг дыка хөй продукцияны бүдүрүп үндүрери чедип алдынар.

РЯЗАНЬ. Рязань машина тудугжулары шуут бүдүрер токарь-ээриил кылыр станоктарның эдилелиниң магадыладыг хуусаазын бирден бүдүнчартык чыл чедир улгаттырарын шиитпирлээн. Бо чылын хереглекчилерниң рекламацияларын манавас дээш станоктарның шынарын экижидер талазы-биле хемчеглер ажылдап кылдынган.

ПЕТРОПАВЛОВСК-КАМЧАТСКИЙ. Камчатканың балык-консервы бүдүрүлгелериндe лосось консерваларын болгаш үүргенезин ажылдап кылыры эгелээн. Лососьтуң эки амданныг шынарларын хевээр арттырар дээш балык болбаазырадып турар заводтарга дүрген чорудулгалыг автоматтыг шугумнарны тургускан, соодукчуларның ишкирин улгаттырган. Ынчаарга аъш-чем продуктуларының бүдүрүлгезинге соодулга болгаш дүргедел бедик шынарлыг магадылал болур.

Агитаторлар тайылбырлап турар

КАЛУГА. Делегейге эң эки үлетпүр продукциязы дээш чарышты эгелээн москвачыларның чаа инициативазының дугайында беседаларны бо хүниерде хоорайның бүдүрүлгелеринге ийи муң хире агитаторлар чорудуп турар.

...Автомобильдерниң болгаш мотоциклдерниң электри дериглерин бүдүрүп үндүрүп турар Калуга заводтуң эптээр цеги. Эр, дерээжен ажылчыннар агитатор-коммунист Валентина Терехованы долгандыр бүзээлей берген болгаш найысылалдын ажылчы чоннарының патриотчу эгелээшкининиң дугайында оон рассказын кичээнгейлиг дыңнап турганнар.

— Бистин заводувус бодунуң кылыгларын Москваның, Минскиниң, Горькийниң, Харьковтуң болгаш өске-даа хөй-хөй хоорайларның бүдүрүлгелеринге берип турар. Бистин кылган приборларывыстың шынарындан автомобильдернин, мотоциклдерниң үр уеде ажыглалы хамааржыр. Оон ужурунда завод марказын бедиг-биле үвелээр ужурлуг бис. Бир эвес бистің заводтуң коллективи реле-регуляторларның эдилелин хуусаазын 20 хуу чедир бөзин улгаттырыптар болза, ол чылда 200 мундан эвээш эвес рубльдің камналгазын күрүнеге бээр. Коммунистиг күш-ажылдың коллективи деп хүндүлүг атты чаалап алган бистің цегивисте ам СЭКП-ниң XXII съездизинге холбаштырган рационализаторжу эстафета чоруп турар. Москвачыларның чаагай эгелээшкини бүдүрүлгени улам ынай сайзырангайжыдарынче бисти кыйгырып турар—деп, ол чугаалаан.

Агитаторнуң чугаазы бүдүрүлгечилерниң сеткил-сагыжын хайныктырган.

— Москвачылар эки херекти эгелээн-дир. Бистің участогувус амдан эгелээш чүгле тергин эки шынарлыг продукцияны бүдүрүп үндүрер. Ол сорулга-биле ажылчын бүрүзү технологияны ылаптыг сагыыры дээш контрольду күштелдирип турар бис, бодувустуң дуржулгавысты чаа ажылдакчыларга дамчыдып бээр, даандырган ажыл-херекти бедик медерелдиг ёзу-биле көөр чорукту оларга сиирер бис — деп, слесарь В. Володина чугаалаан.

ПАРТИЙЖИ АМЫДЫРАЛ

Масса-политиктиг ажылды бедик деңнелче

Төөгүлүг чеди чылдың өндүр чаагай программазын амыдыралга боттандырар, СЭКП-ниң эҗлчеглиг XXII съездизинге алдар болдурган социалистиг хүлээлгелерин күүседир дээш организакчы база масса-политиктиг ажылды коллективке күштелдиреринің эргежок чугулазын Кызыл хоорайның үлетпүр комбинадының коммунистери отчёт-сонгулдалыг хуралынга демдеглээннер. Үлетпүр комбинадының ажылчыннары 1960 чылдың планын багай эвес күүсеткеш, чеди чылдың үшкү чылының онаалгазын күүседип киришкен турган.

1961 чылдың социалистиг хүлээлгелерин амыдыралга боттандырар дээш коммунистер болгаш коллективтиң бүгү кежигүннери шудургу ажылдаанар. Эгелекчи саналдар тыптып коммунистиг ёзубиле чурттаар, ажылдаар, өөренир дээш күзелдер илереттинип келгилээн. Коммунистиг күш-ажыл бригадазы атты чедип алыр дээш демисежип турар ийи бригада бүдүрүлгеге тургустунган болгаш оларның бирээзи ол бедик атты чедип алган.

Бо чылдың баштайгы чартымында комбинат ниити продукция бүдүрер планын күүсеткен-даа болза, бараанныг продукцияны бүдүреринин, күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн бедиреринің планнарын ыракта чедир күүсетпээн. Ооң-биле чергелештир продукцияны үрелдир кылыр, оон шынарын чавыс кылдыр бүдүрер таварылгалар баштайгы чартык чылда үргүлчүлеп келген. Партбюро бүдүрүлгеде хөй-ниитиниң организацияларын четпес удуртуп, оларның күжүнге кошкак даянган. Ооң түнелинде профовилелиниң ажылчыннар комитеди, комсомол организациязы социалистиг чарышты, куультура-массалыг ажылды четпес организастап турар. Бүдүрүлгеде социалистиг чарыш эренгей чоруп, ооң түннели үгле байырлалдар таварыштыр үнүп келген. Коллективте бот-тывынгыр уран үүл бөлгүмү чыл дургузунда ажылдаваан.

Комбинатта комсомол организациязының хүрээлеңи өспейн турар, комсомол назыдан хары эрткен өштер бар, а бүдүрүлгеде мурнакчы аныяктар хөй, оларны комсомолга хүлээп алыр талазы-биле комсомол организациязы ажыл чорутпаан. Отчёттуг үениң дургузунда партия организациязы профкомнуң, комсомол организациязының ажылының дугайында чаңгыс-даа айтырыгны бодунуң бюрозунга, коммунистерниң хуралынга тургуспаан.

Профовилел комитеди болгаш комсомол организациязы партбюронуң хемчеглерин боттандырарынче ажылчыннарны, албан-хаакчыларны багай организастап келген. Коллективке болгаш цехтерге кажан лекция, илеткел чарлаарга улус эвээш келир, а оон ужурунда чамдыкта чарлаан лекция азы илеткел болбайн баар чоруктар турган. Коллективке, бүдүрүлгениң цехтеринге политинформация, солун номчулгазы чоруттунмайн келген. Сөөлгү ийи айда хана солун үнмээн, цехтерге агитхуудустар база үнмейн турар.

Партбюро ажылчыннарның болгаш албан-хаакчыларының ниити, политиктиг болгаш техниктиг билиглерин бедидер талазы-биле чамдык хемчеглерни алган. Эрткен өөредилге чылында агар политика болгаш техника өөренир бөлгүмнерге 45 кижи хаара туттунган турган. Бөлгүмнерниң дыңнакчылары кичээлдерни массалыы-биле үзүп турда партбюро, профком, комсомол организациязы чогуур үезинде хемчег албаны-биле бөлгүмнер программаларын дооспаан, а түннел кичээлдер болбаан. Чаа өөредилге чылында кым кайа өөренирин партбюронуң ам-даа тодарадып албаанын коммунистер шугүмчүлээн. Партия организациязында агитколлектив черчер Советтеринге сонгулдалар үезинде багай эвес ажылдаан деп хурал демдеглээн. Партбюро агитколлективтиң ажылын сөөлгү үеде уттушканы-биле агитаторлар боттарының участогунга барбайн турар.

Ажылчыннарның болгаш албан-хаакчыларның коллективтиг кинога, театрга баарын база селгүүстеп дыштанырын партия, профовилел комсомол организациялары сөөлгү үеде эки организастаан. Чижээ, «Бистің Никита Сергеевичивис» деп кинону коллективтиң кежигүннери организастыг болгаш эң улуг сонуургал-биле көргеннер, ажылчыннар болгаш албан-хаакчылар бо чайын хоорай кыдыынче ийи удаа үнүп дыштанганнар. «Хайыран бот» деп шиини коллективтии-биле көрген.

Масса-политиктиг болгаш организакчы ажылды коллективке күштелдирип турган, партияның XXII съездизинге күш-ажылчы чедиишкиннерлиг ужуражырынче, бүдүрүлгенин чыл планын хуусаа бетинде күүседиринче угланган тодаргай доктаалды отчёт-сонгулдалыг хурал хүлээп алган.

А. АЛДЫН-ХЕРЕЛ.

Бүгү күштү мал чемин белеткээринче угландырар

Сиген ажаап алышкынының чоруп турарының дугайында районнуң совхозтарында болган «Чодураа», «Х Улуг хурал» колхозтарда партия организацияларының секретарларының информацияларын СЭКП Улуг-Хем райкомунуң бюрозунга дыннаан.

«Улуг-Хая» совхозтуң ажыл-ишчилери 5146 тонна сиген белеткээр планныг турган, июль 19-ка чедир үгле 166 тоннаны, «Х Улуг хурал» колхоз 2700 тоннаның 32 тонназын, «Чодураа» колхоз 2300 тоннадан 29-ла тоннаны кезип сараатталаннар. Районнуң өске совхозтарында болган колхозтарында байдал оортан база-ла дээрелевейн турары бюрога илерээн.

Районда трактор-биле сиген кезер 65 машиналарның үгле 38-зи, а 75 аът машиналарының 40-ни сиген шөлдеринде ажылдап турар. Хол кадыыры-биле сиген кезер ажылды организастаарынче кичээнгей кошкак салдынган. Малдың сүүзүнүг чем-сууру—силос салыышкынынче ажыл-агыйларның хөй-нуруузу өгелеп кирбээн. Мал чеми белеткээриниң бадылаттынган график планы чамдык ажыл-агыйларның удуртукчулары үзүп турарлар.

«Найырал» совхозта сиген белеткели дүвүренчиг байдалда турар. Ында артык кезектериниң чогундан дыка хөй көдээ ажыл-агый машиналарының септелгези четче чоруттунмаан. Чаа-Хөл көдээ Соведи (даргазы эш Хлеб) болгаш совхозтуң дирекциязы мал чеми белеткээринин чугула кампаниязынче бүгү чоннуң киржилгезин организастаар хемчеглерни боттандырбайн келген. Улуг-Хем райпозунуң баштаар чери болгаш совхозтарда ажылчын кооперативтериниң даргалары сиген шөлдеринде ажылдап турар колхозчуларны, совхозтар ажылчыннарын ашчем продуктулары-биле, өске-даа хереглеп үүлдер-биле багай хандырып келген. Совхозтарның үгле чамдык бригадаларында столоваялар ажыттынган.

Совхозтарда болгаш колхозтарда партия организациялары мал чеми белеткээр участоктарда чон ортузунга масса-политиктиг ажылды четпес тургузуп турар. Колхозтарда, совхозтарда парторганизацияларның отчёт-сонгулдалыг хуралдары ам удавас болур чүве төлээде, сигенчилер ортузунга чорудар масса-политиктиг ажылдың тодаргай планнарын чаа сонгуткан составтар чогаадып, боттандырар апаар дээр хөөннүг чамдык партия, организациялар секретарларының шын эвес бодалдарын бюро бууруу шапкан. Бүгү-ле аргаларны болгаш күштерни долу ажылган турган, мал чемнери белеткээр ажылды чогуур үезинде организастыг чорударын совхозтарның директорларындан, колхозтарның даргаларындан, партия, совет организацияларының удуртукчуларындан СЭКП райкомунуң бюрозу шыңгыы негээн.

БҮГҮ-НИИТИНИҢ ХЕРЭЭ

Районнуң школаларын чаа өөредилге чылында бүгү талазы-биле үлегерлиг белеткээри—бүгү-ниитиниң херээ. Ындыг болза-даа Чаа-Хөлдүң, Булуң-Терек ортумак школаларында, Арыг-Бажының сес чыл школазында септелгелерниң көнчүг ооҗум темпилиг чоруп турары партия райкомунуң бюрозунга база илерээн. Чаа-Хөл ортумак школаның септелгезинде 28 кижи ажылдап турар болза-даа, ында ажылдың четпес организастаттынганындан септелге доозулбаан. «Найырал» совхозтуң Булуң-Терек фермазы (эргелекчизи эш Дайгыранза) ажылчыннар күжү-биле хандырбайн турарындан ында школа септелгезинде үгле беш кижи ажылдап турар.

Районнуң школаларында белеткээр ужурлуг 14 мың кубометр оттулар ыыштың 12 мың кубометри белеткеттинген. Оон 9300 кубометри школаларның чанында дүжүрүүнгеен. Ындыг болза-даа Үрбүн, Ак-Туруг школалары оттулар ыяжының үгле 50—60 хуузун белеткээн турда, ында көдээ Советтер даргалары бо четпес чоруккa дүвүревейн турарлар. Шагаан-Арыг АТК-зының администрациязы школаларга оттулар ыяш сөөртүрүнүң керээзин чедир күүсетпейн келген.

Чамдык ажыл-агый удуртукчулары школаларның чаа тудугларынче кичээнгейин четпес салып турар. «УТКА 25 чылы» совхозтуң дирекция чери Иштии-Хем фермазында школаның чаа тудуунуң бадылаттынган төлевилелин чидирген. Ол тудугну ам төлевилел чокка чорудуп турар чорук тудугнуң шынарын контрольдаарында биче эвес бергелерни таварыштырып турар. «Чодураа» колхозтуң баштаар чери школаның интернадын крышалаар шиферни четче хандырбаан. Чаа өөредилге чылы-биле Хендергениң бригадалар төвүнге чаа школаны организастап ажыдар ужурлуг. Бо талазы-биле «Улуг-Хая» совхозтуң дирекциязы чамдык ажылдарны кылып турар болза-даа, «Чодураа», «Күш-ажылдың хостуу» колхозтарның баштаар черлери, ылангыя аңаа хамааржыр Хендерге, Торгалыг көдээ Советтериниң даргалары эштер Хурагандай, Чолдак олар ол чаа школаны ажыдарынга дузалажырынче сагыш салбайн келгенин четпес деп демдеглээш, чаа өөредилге чылынга школаларны үлегерлиг белеткээр талазы-биле тодаргай хемчеглерни алырын партия, совет, ажыл-агый органнарының удуртукчуларынга бюро дааскан.

А. ДОНГАК.

МАЛ АЖЫЛЫНДА ЧЕТПЕСТЕРНИ ЧАЙЛАДЫР

СЭКП ТК-ның январь Пленумунуң төөгүлүг шиитпирлерин амыдыралга боттандырар дээш бүгү колхозчуларның, механизаторларның күжениишкиниг ажылдаанының түннелинде Танды районнуң «Совет Россия» колхозу часкы тарылганың планын ажыр күүседип, 7 мың ганың орнунга 7100 га тараа культураларын тараан, колхозтуң бүгү тараалары амгы үеде чаагай үнүп турар. Колхоз күрүнеге эът садарының чартык чыл планын 108, сүттүң — 125 хуу күүсеткенин коммунистериниң отчёт-сонгулдалыг хуралынга илеткелин кылып тура, партбюро секретары эш Лопсан-оол чугаалаан.

Үстүнде чамдык көргүзүглер-биле чергелештир ол колхозтуң мал ажылының удуртулгазында улуг четпестерниң бары хуралга илерээн. Эрткен кыжын ажаалданың четпезинден колхозтуң 140 хире баш улуг, биче малдары, 124 хаван оолдары өлүп хораан. Колхозтуң Каскал сүт-бараан фермазында саар инектерде кодур аарыг илерээн турда-ында малдың улуг эмчизи Гурковтун, кол зоотехник эш Жарикованың аңаа удур кандыг-даа боттуг хемчеглер албайн келгенин коммунистер шыңгыы шугүмчүлээннер.

Колхозта хойнуң уксаазын экижидеринче кичээнгей кошкак салдынып келген. Хойнуң тарып боозадылгазы чоруттунмаан. Ында чурт иштиниң болгаш каракул уксаалыг хойларның бөөр дүгүнүң деннели чавыс болуп турар. Малдың кыштаглаашкынынга белеткел ажылдары чоруттунмаан. Ылангыя Төп болгаш Каскал сүт-бараан фермаларында, а ол ышкаш хойнуң өлүп хөй кыштагларында кажаалар септеттинмээн чорукту демдеглевишаан, амгы үеде эгелээн сиген кезилдези-биле чергелештир ниитиниң малының кыштаглаашкынынга белеткел ажылдарын күштелдиреринче колхоз баштаар чериниң кичээнгейин хуралдың киржикчилери улгандырган.

Партия организациязының масса-политиктиг ажылында улуг четпестер бөлө бар. Колхозтуң ыраккы фермаларында малчыннар ортузунда лекция, беседалар барык чоруттунмайн келген. Дыка хөй колхозчулар ажылдап турар Каскал фермазында сөөлгү үш айлар дургузунда чаңгыс-даа удаа кино көргүстүнмээн. Ында көдээ клуб ажылдавайн турар.

Бо колхозта партия организациязының политик-кижизидилгелиг ажылында үстүнде ышкаш өске-даа четпестерни шиитпирлиг чайладып турган, чеди чылдың үшкү чылында алган хүлээлгелерин хуусаа бетинде ажыр күүседиринче колхозчуларны сырый организастаар хемчеглерни айыткан доктаалды хурал хүлээп алган.

Колхозчу коммунистер боттарының шиитпирин күүсетпишаан, партияның XXII съездизинге күш-ажылчы белектерлиг ужуражыр сорулга-биле бүгү колхозчуларны баштап алган, ниитиниң малының бызыг чем-суурун тургузарынче — сиген кезер, силос салыр, будук-бүрү чемнер белеткээр ажылдарже организастыг эгелеп киришкеннер.

К. КАНЧЫЫР-ООЛ.

Кышка белеткел

Улуг-Хем районнуң «Х Улуг хурал» колхозунуң Баян-Колда бирги хой фермазының деңгилдези арган хураганнар азырап ажаар улуг кажаазы бар. Аңаа 1200 баш мал кирер.

Ук кажааның көржеци чазын коптартынып хоортунмаан. Ол ышкаш ол кажааның чамдык черлерин септээр ужурлуг турган. Колхоз баштаар чери ол ажылды күүседирин Монгуш Хуна баштаан звенога дааскан. Тергелиг ийи аътты, 4 кижини эш Хунага бызыглаан. Звенонуң кежигүннери 6 хонук иштинде шудургу ажылдааш, кажааның иштинде көржеңин коптарып, дашкаар үндүрүп, 3 тонна өдекти болуп, кажаага кылза чогуур үүрмек септелгени чоруткан.

К. ОЙДУП-ООЛ.

ЧАМДЫК КУРЛАВЫРЛАР ДУГАЙЫНДА

СЭКП ТК-ның январь Пленуму көдээ ажыл-агыйны улам ынай көдүрериниң тодаргай программазын айытпышаан, ооң продуктуларын бүдүрерин чыл келген тудум улам көвүдедир дээш кужениишкин-биле шудургу ажылдаарынче көдээниң бүгү ажыл-ишчилерин кыйырган. Пленумнуң шиитпирлеринге үндезилээш, бистиң чуртувустуң колхоз, совхоз бүрүзү бар курлавырларны барымдаалап турган, көдээ ажыл-агый бүдүрүлгезин улам ыдай көдүрер талазы-биле тодаргай хемчеглерни ажылдап кылган.

СЭКП Төп Комитединиң январь Пленумунуң түннелдерин чугаалажып көргеш, бистиң областың көдээ ажыл-агыйының ажыл-ишчилери көдээ ажыл-агыйны сайзырадыр талазы-биле мурнунда ажылдап кылган планны эде көрген. Областың көдээ ажыл-агыйының кол адыры болур мал ажылын сайзырадырының база ооң продукциязын бүдүреринің болгаш күрүнеге садарының планы дыка улгаткан.

План болгаш алдынган хүлээлгелер шыырак, оларны чедиишкиниг күүседир төлээде бүгү аргаларны, курлавырларны долузу-биле ажылаары, бүгү күштерни мобилизастаары, малчын бүрүзүнүң кызымак күш-ажылы негеттинер дээрэи чугаажок. Ынчангаш кандыг курлавырның, аргаларның күсели-биле ол сорулгаларны чедиишкиниг күүседип болур бис дээрэин чугаалажып көрээл.

* * *

Эът бүдүрерин дүрген көвүдериниң болгаш малдың баш санын өстүреринің бир эң чугула кол курлавыры болза кодалыга төрүүр малдарның үлүг-дензизин көвүдедири болур. Амгы байдал-биле алырга бистиң колхозтарывыста болгаш совхозтарывыста төрүүр хойларның үлүг-дензизи 44—48, инектерниң 30—31 хуу болуп турар. Ол чорук ниитиниң малының баш санын дүрген өстүреринің, а ол ышкаш эът бүдүрерин көвүдериниң аргазын чедир хандырбайн турар. Ынчангаш чоокку 2—3 чылдарда кодан малдарның структуразынга төрүүр хойларның үлүг-дензизин 65, инектерниң 40—41 хуу чедирерин көрүп турар. Төрүүр хойларның үлүг-дензизин 65 хуу чедир көвүдедирге амгы байдалга бодаарга чыл бүрүде хураганнарны 40 хуу хөйнү бөөр. Ол болза бистиң областың колхозтарынга болгаш совхозтарынга 1961 чылда 96 мың, 1965 чылда 161 мың хураганнарны немей алыр арганы бөөр. Ол дээрге чеди чылдың арткан 5 чылдарында, бистиң областа хой ажылының амгы структуразы-биле дөнмээрге, 640 мың баш хойну немей ап, дириг дензи-биле 24 мың тонна эътти база 820 тонна дүктү немей бүдүрүп болурунуң аргазын бөөр. Төрүүр хойларны көвүдедири-биле чергелештир дыка хөй эр хураганнар 9—10 ай назылыг шилеге иртчигештер апаарга эът кылдыр сайгарары чайлаш чок. Ындыг болганда ол шилегелерниң дензизин ол өйде 40 кг чедирер дээш хемчеглерни алыр ужурлуг.

Ындыг бедик ортумак дензини чедип алыр төлээде, бирги өөлчегде хураганнарны сакманныг арга-биле өстүрерин экижидер, доругуп келирге концентрат болгаш силос-биле немелде чемгерилгени күштелдирер, минералдар-биле доктаамал хандырар керек. Оон ыңай эр хураганнарны эш Байбуртцанның ажытканы чаа арга-биле чазаары улуг ужур-дузалыг. Ол арга-биле чазаан эр хураганнар аңаа чазаан хураганнарга бодаарга аажок өзүүчел, семиричел болгаш дүккүр болурундан 15—20 хуу хөй эътти, дүктү немей бөөр.

Хой эъдин бүдүрерин көвүдериниң бир чугула курлавыры болза эът кылдыр сайгарар хойларны кыжын хүр чыл ажырбышаан, май айдан эгелээш часкы болгаш чайгы одарларга чогуур семизинге болгаш дензизинге чедир семиртири болур. Бистиң колхозтарывыстың болгаш совхозтарывыстың күрүнеге садып турар хойларының дириг дензизи аажок ылгалдыг болуп турар. Чижээ, хойнуң чайгы семиртилгезин эки организастаан «Межегей», «Элегес» совхозтарның күрүнеге дужааган хойларының ортумак дензизи 44,43 кг турда, семиртилгени багай организастаан «Барлык» совхозтуң 33 кг, «Өөк» совхозтуң 38-ле кг болгулаан. Бистиң область 1961 чылда күрүнеге 188 мың баш, 1965 чылда 400 мың баш хойларны дужаар. Бир эвес хой бүрүзүнге 5 кг дензини чедир семиртип шыдаваан дийик деп алыр болза, 1961 чылда 940, а 1965 чылда 2000 тонна эътти чедир албайн барып болур.

Бистиң областың эът бүдүреринің балансызында инек эъди ийниг черни эөлеп турар. Инек эъдин бүдүрерин дүрген көвүдедир төлээде базала чоокку 2—3 чылдарда мыйыстыг бода малдың ниити санынга төрүүр инектерниң үлүг-дензизин 40—41 хуу чедирери эргежок чугула. Төрүүр инектерниң баш санын ол хире өстүрерге, амгы байдалга дензиэргге, бызааларны 29 хуу хөйнү немей алыр арганы бөөр. Ол дээрге чаа структураже шилчээш, областың колхозтары болгаш совхозтары 5 чыл иштинде 43300 баш бызааларны немей алыр азы оларның өзүлдезин болгаш семиртилгезин барымдаалап санаарга 12400 тонна немелде эът болур. Мыйыстыг бода малдың структуразынга төрүүр инектерниң санын көвүдедир төлээде төрүүр инектери брактаарын 6—8 хуу чедир кызырары болгаш ажылагый бүрүзүнге хунаңгыларны тускай үскеш, ажаалга-чемгерилгезин экижидип турган инектер кылдыр өстүрери чугула.

Төрүүр инектерниң көвүдээри-биле кады эр бызааларның саны база өзери чугаажок. Ындыг болганда бугажыктарны чаа арга-биле чазаары эът бүдүреринге дыка немелдени бөөр. Чаа арга-биле шала чазаан шарыжыктар эрги арга-биле чазаан шарыжыктарга дөнмээрге 18—24 айлында 40—80 кг хөй немелде дириг дензини бөөр.

Мыйыстыг бода малдың эътки болгаш дүрген өзүүчелин бедидер сорулга-биле чурт инектерин казахтың ак баштыг, калмыктың болгаш өске-даа уксаның үрелиг бугаларыбиле уксаа аразының хайнактаашкынын чыл бүрүде чорудары төлевилеттинген. Ындыг хайнактар 24 ай назылыгда чурт инектериниң төлдеринге бодаарга 40—60 кг дириг дензини артыкка бөөр.

Инек эъдин бүдүрерин көвүдериниң база бир курлавыры болза малды семиртири болуп турар. Семиртилгени шын организаставаска часкы, чайгы үеде мыйыстыг бода малдың немелде дензизи 40—60 килограммдан ашпас. Ынчаарга семиртилгеге тургускаш согар малдарның саны чыл келген тудум-на областа өзүп турар. Бир эвес ол малдарны эрги байдал-биле багай семирткеш дүн-хүнде үгле 400 грамм немелде дензи алыр болза, областың колхозтары болгаш совхозтары (семиртилгени 90 хонук деп алырга) дыка хөй тонна эътти чылчыдда дириг дензи-биле чедир албайн базрын саналгаан көргүскен.

Семиртилгени организастап турган, мыйыстыг бода мал бүрүзүнүң дүн-хүнде немелде дензизин 800—1000 грамм чедирип болурунуң аргазы бистин бүгү колхозтарывыста, совхозтарывыста бар. Оон бадыткалы кылдыр Улуг-Хем районнуң «Күш-ажылдың хостуу» колхозунуң инек кадарчызы Т. Сундуйнуң чижээн көрүп болур. Эш Сундуй кожун чоргаан мал одарладырын база дүнеки кадатты шын ажыглап, инектерни хүнде 3 катап суттарып база дус-биле четче хандырып турган, семиртилге үезинде баш бүрүзүнүң дүн-хүнде немелде дензизин 1000—1200 грамм чедирип турар.

Оон ыңай мыйыстыг бода малдың кышкы үеде дензизин чидирерин чайладып, күжүн семис турган сорулга-биле сиген болгаш силос-биле немей чемгереги ажыктыг. Немелде чем чивейн турар аныяк болгаш улуг мыйыстыг бода малдар кыш дургузында дириг дензизин 40—50 кг чедир чидирер. Ындыг малдарны семиртилгеге киирерге баштайгы 40—45 хонуктарда үгле чидирген дензизин катап турган, оон соонда үгле 45—50 хонукта дензи немээр. Ол дээрге семиртилге үезинин кезиин чидиргени ол болур. Ону болдурбас төлээде эът кылдыр сайгарар малдарны кышкы үеде немелде чем-биле чемгерер керек. Ындыг арга-биле кышкы үеде баш бүрүзүнге 100—200 грамм немелде дензини чедип ап болур болгаш кыш дургузында 40—50 кг дириг дензини камгалап алгаш, чайгы семиртилгени үгле дензи немээринге ажыглап болур.

Инек эъди бүдүрериниң бир чугула курлавыры болза эътки угланыышкынныг инектерге бызааларны чагыштыр эмзирип өстүрери болур. Ол арганы ажыглаарда инек бүрүзүнге 2-ден эвээш эвес бызааларны 8 айлыынга чедир чагыштырып эмзирер. Ынчаар чагыштырып эмзирип өстүрген эки шынарлыг бызааларның дириг дензизи 8 айлыында 115—120 кг чедип, эмискиктеп өстүрген бызаалардан 40—50 кг хөй дензини бөөр болгаш кышты хүр ажар, дараазында чайда өөлдези аажок дүрген болур.

Эът бүдүрерин көвүдериниң чугула болгаш дүрген саарлыычал база бир курлавыры болза хаван ажылы болур. Оон кол артык шынары үүдел дээрге дүрген четчиичелинде болгаш төлгүрүнде болуп турар. Бир төрүүр хаван чыл иштинде ийи катап оолдаваш. 16—24 хаван оолдарын берип болур. Ол хаван оолдары 6—7 айлыында-ла 80—90 кг чедип, эът кылдыр сайгарар арганы бөөр. Оон аңгыда хаванның кыс оолдары 8—9 айлыында-ла эдержилгеге кирип болур болгаш 12—13 айлыында-ла төл бериш эгелээр. Ынчангаш дунгужун төрүүр хаваннарны көвүдедири чугула. Оларның оолдаашкынын чазын болуп кылдыр таарыштырыгаш ажаап, азыраары кол төрүүр хаваннарны ажаап, азыраарындан үш ажыг катап чиик.

Хаван ажылын орулгалыг болдурар төлээде, бүгү ажыл-агыйларга семиртир хаваннарны, иезинден чарган хаван оолдарын, кызыр болгаш сувай хаваннарны төрүүр чоокшулааже чедир хөй санныг улуг бөлүктер кылдыр үскеш, сула чемгерип, ажаары чугула. Ынчаар ажаарда чемни боттары чиир, сугну ниити автосуттаттан ижер кылдыр тургускаш, чем бөөрин болгаш кажаа иштин аштаарын механизастаар керек. Ол чорук күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн бедидер болгаш хаван эъдиниң бот-үнезин дыка чиигедир.

Хаван ажылын дүрген хөгжүдер болгаш хаван эъдин бүдүрерин көвүдедир төлээде, ажыл-агый бүрүзүнге четчир санныг янзы-бүрү чемнерни белеткээри эргежок чугула. Мал чеми белеткээрде хаваннарның чыл иштинде чиир чеминиң 45—50 хуудан хөй эвези концентраттар, 50—55 хуузу силос, сиген далганы, ногаан сиген, тарымал болгаш аңаа одарларның оъду, дазылында чемиштиг чемнер болур кылдыр планнаары чугула. Ол чорук концентраттарны чарыгдаарын эвээжедир болгаш хаван эъдиниң бот-үнезин дыка чиигедир.

Бистиң областа хаван ажылы колдуунда-ла Танды, Бии-Хем, Каа-Хем болгаш Улуг-Хем районнарда алаан сайыраан, а арткан районнарның колхозтары болгаш совхозтары хаван ажылын кошкак сайзырадыр турар. Ындыг байдал хаван эъдин бүдүреринин улуг курлавырларын долузу-биле ажыглаарынга дүүшпези чугаажок. Ам сорулга үүдел дээрге, хаван ажылын областың бүгү колхозтарынга болгаш совхозтарынга сайзыраткаш, хаван эъдин бүдүрерин 1965 чылда 4,3 мың тонна чедирер дээнинден дыка улгаттырары болур. Ол болза эът бүдүреринин ниити хемчээн алаан көвүдериниң аргазын бөөр.

* * *

Ындыстыг бода малдың структуразынга төрүүр инектериң санын 40—41 хуу чедир көвүдедири болгаш саар инектериң сүткүр чоруун планга чедир бедидери области сүт бүдүрерин чеди чылдың баштайгы планынга удур 62 хуу көвүдедир арганы бөөр.

Сүттү бүдүрерин көвүдериниң бир чугула курлавыры болза сүткүр инектериң бызааларын эътки инектерге чагыштырып өстүргеш, садар сүттү көвүдедири болур. Бир эвес чеди чылдың төнчүзүнге чедир сүткүр инектериң бызааларын 17 мың баш чедирер болза, чагыштырып эмзиреринин күсели-биле 3400 тонна сүттү камнап ап болур.

Сүткүр чурт инектерин симменталь уксаа-биле хайнакташтырары инектериң сүткүрүн дыка бедидер болгаш сүт бүдүрүлгезин көвүдедир. Чурт инектери чылда 1000—1200 кг сүт бөөр болза, хайнак инектер 2000—3000 кг сүттү берип шыдаар. Мооң ужурунда чеди чыл планының төнчүзүнде сүт-бараан фермаларының бүгү инектерин симменталь уксаа-биле экижиткен турарын планда көрген. Ону боттандырар сорулга-биле инектериң 80 хуузун тарып боозадыры көрдүнгеен болгаш тарыы боозадырының 2 күрүне станцияларын, оон 8 салбырларын база үрелел ажылының 2 күрүне станцияларын организастаан.

Колхозтарга болгаш совхозтарга экижиткен инектериң саны бо чылын 9 мың чедер болгаш симменталь уксаалыг буталар бисте алаан хөй. Бо хайнакташкынны чорударга, төрел-салгалының аайы-биле, хайнак инектер иезинин угу-биле бир саадда үезинде сүлүүнүн үскүү 4,0 —4,1, 4,2—4,5 хуу турда, 3000-дан 5547 кг чедир, а адазының угу-биле 3000-дан 5800 кг чедир сүттү бөөр. Симменталь-чыткан коданны тургузарда сүттүң үскүүн камгалап алырынче кол кичээнгей салза чогуур. Бистиң областың ажыл-агыйларында саар инектериң сүлүүнүн үскүү ортумаа-биле 4,5—4,6 хуу, а чамдык инектериң 5 хуу чедип турар. Инектериң сүткүрүн болгаш сүттүң үскүүн бедидер төлээде, бүдүрүкчүлер кылдыр сүткүр болгаш сүлүүнүн үскүү 4,2—4,5 хуудан өөду эвес төрелдерлиг бүдүрүкчүлерни шилип алыр керек.

Сүт бүдүрерин көвүдедири болгаш үрелел ажылын шын чорудары малдың бызыг чем-сууру чокка, малды ажаап-азыраарынга мурнакчы аргаларын ажыглавас болза бот-таныгазы биддингир. Ындыг болганда ажыл-агый бүрүзүнге четчир санныг кадыг болгаш чулуктуг чемнерни, концентраттарны болгаш минералдыг чемнерни белеткээн турары бирги чергениң үжүр-дузалыг. Сүт-бараан фермаларына электромеханиктиг саалданы организастаары, инектерни ажаап-чемгериниң дешилгелиг чаа арганарын ажыглаары сүт бүдүрерин көвүдедирин дүргедир чугула хемчеглериниң бирээзи болур.

* * *

Дүк бүдүрерин көвүдериниң чугула курлавыры болза хой эъдин бүдүрерин көвүдедири ышкаш, хойларның ниити структуразынга төрүүр хойларның санын көвүдедири болгаш эр хураганнарны чаа арга-биле шала чазаары болур дээрэин үстүнде айыткан болгай бис.

Оон ыңай дүк бүдүреринин бир кол курлавыры дээрге, хойларның дүккүр чоруун улам бедидериндe болуп турар. Бо хемчегниң кол угланыышкыны бөдүүн болгаш эвээш дүктүг хойларны нарын болгаш чартык нарын дүктүг хойлар кылдыр нарын дүктүг кошкарлар-биле хайнактаарында болур. Өөр районнуң «Торгалыг», Тес-Хем районнуң «Чодураа», «Ак-Эрик» болгаш өскедаа колхозтарның база совхозтарның дуржулгазындан алырга, нарын дүктүг уксаалары-биле чурт хоюн хайнактаанының I, II салгалдары 2,5—5 кг чедир экижиттинген дүктү берип турар. Мону барымдаалаш, 1965 чылдың төнчүзүнде областың колхозтарының болгаш совхозтарының хойларының 84 хуузун экижиткен турары көрдүнгеен.

Кышкы болгаш эрте-часкы үелерде хураганнар алыр чорук, орайчаскы хураганнарга бодаарга хураган бүрүзү 250—300 грамм дүктү немей бөөрин саналгаан көргүүсүн турар. Бир эвес чеди чылдың төнчүзүнде колхозтар болгаш совхозтар эрте оолдаашкындан 430 мың хураганнар алыр болза, олар 1075 центнер немелде дүктү берип болурлар. Моон ап көөрге төрүүр хойларның 70 хуудан эвээш эвезин эрте оолдадыры ажыктыг.

Хойнуң дүккүр чоруун бедидериниң кол үндезини, өске продуктуларны көвүдедири ышкаш быжыг чем-сууруну тургузарын негээр. Ынчангаш бис хой бүрүзүнге кышкы үеде 1,5—2 центнер сигенни, 1—1,5 центнер силосту, 15—30 кг концентраттарны курлап алган турар ужурлуг бис.

Хойларны ажаап-чемгерерин экижиттишаан чайгы одарларны четче ажыглаары, кышкы үеде катон казааларны хереглээри, ылангыя боторуулга-чарылгалыг улуг, механизастаттынган хойжу бригадаларны тургузары база кыргыдланы үүгле электри агрегаттар-биле чорудары дүк бүдүреринин бот-үнезин чиигедир болгаш күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн бедидер.

Үстүнде айыткан курлавырларны болгаш өске-даа аргаларны долузу-биле ажыглап турган, бистиң областың колхозтары болгаш совхозтары мал продуктуларын бүдүрерин көвүдедир талазы-биле сорулгаларны чедиишкиниг күүседип шыдаар аргалардыг.

П. УШАКОВ,
көдээ ажыл-агыйның область эргелелинин начальнигинин оралакчызы.

Бай-Тайга районнуң «Малчын» колхозунуң хойжузу Владимир Бюрбю бот-тывынгыр уран үүл бөлгүмүнүң идепкейлиг киржикчизи.

ЧУРУКТА: эш Чүлдүм-Сюрюң баян-биле үдеп бөөрге В. Бюрбюнүң ырлап турары.

Фото В. Лутковтуу.

Энергетиктерниң делегей сессиязы доозулган

МОСКВА. (СЭТА). Делегейниң энергетиктиг конференциязының Улустар аразының күүсекчи чөвүлелиниң сессиязы июль 22-де Москвага доозулган.

59 чурттарны каттыштырып турар ол организация энергияның янзы-бүрү хевирлерин бүдүреринин болгаш хуваарының, энергетиктиг тудуушкуннуң болгаш энергия курлавырларын өөренип көөрүнүң дуржулгазын түүнеп, ниитижидип турар. Делегейниң энергетиктиг конференциязының ажыл-чорудулгазы-биле болгаш энергетиктерниң 1962 чылда Австралияга болур Делегей конгрезинге белеткел-биле холбашкан административтиг база техниктиг айтырыгларны бо эрткен сессияга ийи хүннерниң дургузунда чугаалажып көрген. Ол айтырыгларны чугаалажып көөрүнге 30 ажыг чурттарның төлөлекчилери киришкеннер.

Делегейниң энергетиктиг конференциязының оралакчы президентизинге совет энергетиктерниң төлөлекчизин база катап чаңгыс эп-сеткилдиг соңгаан.

Моссоветтиң күүскомунуң даргазы Н. И. Бобровников сессияның төлөлерининге алдар кылдыр июль 21-де шайлалга эрттирген.

Даштыкы энергетиктер бо неделяның дургузунда бистиң чуртувуска чоруушкун кылып, энергетиктиг машина тудуунуң бүдүрүлгелери-биле болгаш электростанциялары-биле таныжарлар. Олар Ленинградка, Сталинградка, Куйбышевке, Сталинога, Тбилисиге, Ереванга баарлар.

Фестивальдың шаңналдарын— эң дээрелерге

Москвага Делегейниң ийги кинофестивалы доозулган. «Кино уран чүүлүнүң гуманизми дээш, улустар аразында тайбың болгаш найырал дээш!» деп лозуннуң адаа-биле эрткен, киржикчилериниң санының талазы-биле эң улуг ол фестиваль делегейниң кино уран чүүлүнүң көрүүлдези болган. Аңаа делегейниң бүгү-ле диптери, делегейниң 50 ажыг чурттары төлээлеттирген турган. Кино бүдүүлгези бедик сайзыраан чурттарының кинематографистери боттарының кино уран чүүлүн чүгле чаа хөгжүдүп эгелеп турар Африканың, Азияның болгаш Латин Американың хөй-хөй чурттарының төлээлекчилери-биле фестивальга ужурашканнар.

Июльдуң 9-тан 23-ке чедир 251 фильмнерни, ооң иштинде конкурска киирген 82 фильмнерни көрген.

Уран-чечен, документалдыг, эртем-нептерел болгаш мультипликациялыг фильмнер талазы-биле фестивальдың жюрилери конкурска киирген дараазында фильмнерге шаңналдарны тывыскан:

Уран-чечен фильмнер талазы-биле:

Улуг призти —«Чанагаш ортулук» (Япония) болгаш «Аяс дээр» (ССРЭ) деп фильмнерге.

Фестивальдың жюризиниң тускай шаңналы — алдын призти— «Шупту бажыннарынарже чаңгыланар» (Италия) деп фильмге.

Алдын призтери — «Профессор Мамлюк» (Герман Демократтыг Республика) болгаш «Аныяк чораан шаавыста» (Болгар Улус Республика) деп фильмнерге.

Мөңгүн призтерни — «Альба Регия» (Венгр Улус Республика), «Харамдыгыышкын» (Румын Улус Республика) деп фильмнерге; «Шпессарт шизээге көрген чүүлдер» деп фильмге (Германияның Федеративтиг Республиказы) — эң дээре комедиялыг фильм дээш; Арман Гаттиге — эң дээре режиссура дээш («Загон» деп фильм—Франция); актриса Юй Ланьга («Революсчунуң өг-бүлези» деп фильм—Кыдат Улус Республика) — хереөжен рольду эң дээре ойнап күүсеткени дээш; артистер Питер Финчиге («Оскар Уайльдыны шиитткени» деп фильм—Великобритания) болгаш Бамбанг Хермантога («Хосталга дээш демиселчилер» деп фильм—Индонезия) — эр рольду эң дээре күүсеткени дээш; Богуслав Ламбахка «Бөгүнүнүң дүнеэзинде хоорай кырлыр» деп фильм—Польша Улус Республика) — эң дээре операторжу ажыл дээш; каасталга кылган—Билл Констеблге, хептер кылган — Тэрен Морганга («Оскар Уайльдыны судтааны» деп фильм—Великобритания) —фильмде чуруктуңуң эң дээре ажылы дээш тывыскылаан.

Документалдыг, эртем-нептерел болгаш мультипликациялыг фильмнер талазы-биле:

Алдын призти — «Улуг олимпиада» деп фильмге (Италия).

Мөңгүн призтерни —«Корабльдиң төрүттүнгени» (Польша Улус Республика), «Оттар болгаш кижилер» (Болгар Улус Республика) деп хроника-документалдыг фильмнерге, «Амыдыралдың хеми» деп эртем-нептерел фильмнге (Великобритания), «Паразит» деп мультипликациялыг фильмге (Чехословакияның Социалистиг Республиказы) тывыскылаан.

* * *

Совет хөй-нийти организациялары фестивальда киржип турар фильмнерге немелде хүндүлелдиг дипломнарны болгаш призтерни доктадып тургускан турган.

Кинематография ажылдакчыларының Эвилелиниң оргкомитеди—«Фронтунуң ийги шугумунда от» (Вьетнамның Демократтыг Республиказы), «Туманнаанган хем» (Көрей Улус-Демократтыг Республика) деп фильмнерге, «Вильгельм Телль» деп фильмниң режиссеру Мишель Дюкоффка (Швейцария); ССРЭ-ниң чогаалчылар Эвилели —«Революция дугайында чугаалар» деп фильмге (Куба); ССРЭ-ниң композиторлар Эвилели — композитор Хикар Хаясиге «Чанагаш ортулук» деп фильмниң хөгжүмү дээш (Япония); ССРЭ-ниң журналистер Эвилели—«Эмиграция дугайында демдеглелдер. Испания, 1960 чыл» деп фильмге (Швейцария); даштыкы чурттарбиле найырал болгаш культура харылзаалаларының ниитилелдериниң эвилели — «Сөөлгү кыш» деп фильмге (Дания), «Ол мээн-черим» деп фильмниң режиссеру болгаш кол ролүнүң күүсеткичизи Уго дель Каррильге (Аргентина), «Кампобеллога хүнүүн дээп келгени» деп фильмде Франклин Делано Рузвельтиниң ролүнүң күүседикчизи Ральф Белламиге (АКШ) түс-түс тывыскылаан.

Тайбың камгалалының Совет комитеди — «Бөгүнүнүң дүнеэзинде хоорай кырлыр» деп фильмге (Польша Улус Республика); Аныяктар организацияларының комитеди — «Нангила суурнуң даартагы хүнү» деп фильмге (Мали); ССРЭ-ниң спорт ниитилелдериниң болгаш организацияларының Эвилели — «Улуг олимпиада» деп фильмге (Италия) дипломнарны тывыскылаан.

ФРАНЦИЯ АЙЫЫЛ ЧОК ЧОРУК ЧӨВҮЛЕЛИНИҢ ШИИТПИРИН ҮРЕП ТУРАР

ТУНИС. (СЭТА). Бизертадан алдыган дыңнадыглардан билдингениби-биле алырга, француз тала боолаашкыны соксадыр дугайында Айыыл чок чорук Чөвүлелиниң шиитпирин үрээрин үргүлчүлеп турар. Француз парашютчулар бажыннарның балконнарынга болгаш крышаларынга миномёттарны болгаш пулеметтарны тургуспушаан, хоорайда бажыннарны улам хөйнү эжелеп ап турар. Ол бүгүнү үптеп-дээрбедээр чоруктар-биле кады үүлгедип турар.

ТАП агентилелдиң дыңнадыын баугаар алырга, француз шериг корабли француз немелде куштерни Бизертаның сонгу-барыын талазында 25 километр ырак турар тунис эриктерде дүжүрүп эгелээн.

Айыыл чок чорук Чөвүлелинде

Тунистиң хомудалын чугаалажып көргени

НЬЮ-ЙОРК. (СЭТА). Франциянның агрессчи үүлгедиглериниң дугайында Тунистиң чазааның хомудалын Айыыл чок чорук Чөвүлелинге чугаалажып көөрүн июль 22-де үргүлчүлээн. Францияның төлээлекчизи боолаашкынны соксадыр дугайында дужаалды француз шериглериниң командылалынга берген дээрзин Айыыл чок чорук Чөвүлелиниң кежигүннеринге дыңнаткан.

Бөгүн эртен Айыыл чок чорук Чөвүлелиниң хүлээп алган резолюциязын күүседир талазы-биле алдынган хемчегларниң дугайында бодумнуң чазаамдан дыңнадыгларны амга чедир албаан мен дээрзин Тунистиң төлээлекчизи М. Слим медеглээн. Француз төлөөлекчиниң медеглелинге хамаарыштыр Слиминиң демдеглээни болза, боолаашкынны соксаткан ооң дарый бодунуң шериглерин Тунистиң девискээринден үндүрерин эгелээр ужурлуг деп чүвени Франция утпас болза чогуур.

Тунистиң девискээриндеи бүгү француз шериглерни үндүрер дугайында тунис чазактың негелдезин Айыыл чок чорук Чөвүлели барымдаалап көөр ужурлуг деп Цейлонуун төлээлекчизи медеглээн.

АКШ-тың болгаш Англияның төлээлекчилери боттарының киирген резолюциязының төлевилелин камгалап, санал бергеннер.

Либерияның төлээлекчизи Туниске хамаарыштыр Францияның агрессчи үүлгедиглерин француз чазактың империалистиг политиказының илередиишкини кылдыр буруу шапкан. Тунистиң девискээринден француз шериглерни үндүрери дээш ол саналдаан.

Каттышкан Араб Республиканың төлээлекчизи О. Лютфи Францияның агрессчи үүлгедиглерин шыңгыы шүгүмүүлээн. Францияның агрессчи политиказын буруу шаап, бодунуң ботэргези дээш тунис улустуң төптүт демиселин деткип турар араб чурттарының Лигазының медеглелин Лютфи номчаан. Бизертада шериг базазын узуткаар дугайында Тунистиң чазааның негелдезин Франция хандырар ужурлуг деп ол демдеглээн.

Ооң дараазында Совет Эвилелиниң төлээлекчизи П. Д. Морозов санал берген. Францияның агрессиязының түннелинде тунис улустуң ханы үш хүнүүн дургузында төктүп келген үеде АКШ-тың болгаш Англияның төлээлекчилери боттарының НАТО талазы-биле эвилелчизин камгалаарын оралдажып турар-дыр деп ол демдеглээн. Туниске удур Францияның агрессиязын доп-дораан чайладырын, Бизертадан база ол ышкаш Тунистиң эргү девискээринден француз шериглерни шуптузун чайладып үндүрерин совет төлээлекчи негээн.

АКШ-тың болгаш Англияның резолюциязына хамаарыштыр П. Д. Морозовтуң медеглээни болза, төлевилелдиң авторлары агрессориуңдаа база ол ышкаш агрессияга таварышканнарының-даа хөделиишкиннерин бир домей көрүп турар ындыг шиитпирни үндүрерин оралдажып турар-дыр. Тунистиң девискээринден француз шериглерни доп-дораан чайладып үндүрериниң болгаш Бизертада шериг базазын узуткаарының эргежок чугулазын резолюцияның ол төлевилели мырынай айытпайн турар, ону Тунистиң чазаа шыңгыызыбиле негеп турар болгай.

Либерияның болгаш КАР-ның төлээлекчилериниң киирген резолюциязының төлевилелинде четпестер бар болзажок, совет төлээлер ол төлевилел дээш бадылаар апаар, чүге дээрге ук төлевилел бодунуң бот-эргези болгаш чурт девискээр талазы-биле дээл болбас чорук дээш демисежип турар тунис улустуң эрге-ажыктарын илергейлеп турар деп Морозов чугаалаан.

Резолюцияның төлевилелдерин бадыладырының мурнунда Айыыл чок чорук Чөвүлелиниң даргазы Тунистиң төлээлекчизи М. Слимге сөс берген. Боолаашкынны соксадыр деп Тунистиң чазааның шиитпириниң дугайында дыңнадыгны алган мен деп ол чугаалаан. Бодунуң чазааның өмүнээзинден М. Слим Тунистиң девискээринден бүгү француз шериглерни үндүрерин база катап негээн. Чүгле ол байдалдарда Тунистиң чазаа француз чазак-биле чугаалажыышкынарны чорударынга чөпшээрежир деп тунис төлээлекчи медеглээн.

Бадылаашкынның түннелинде резолюцияның англи-америк төлевилели-даа, Либерияның болгаш КАР-ның резолюциязының төлевилели-даа бадылаашкынның хөй нуруузун албаан.

Либерияның болгаш КАР-ның саналдан киирген резолюциязы дээш ССРЭ, Либерия, КАР, Цейлон бадылаан. АКШ, Англия, Чили, Эквадор, Франция, Турция болгаш чанкайшист дадагалзаан. Резолюцияга удур чангыс-даа бадылаашкын чок болган.

Англи-америк резолюция дээш Чилиниң, Эквадорнуң, Турцияның, Англияның, АКШ-тың төлээлери болгаш чанкайжичи бадылаан. Аңаа удур кым-даа бадылаваан. ССРЭ, Цейлон, Франция, Либерия болгаш КАР дадагалзаан.

Моон-биле Айыыл чок чорук Чөвүлелиниң хуралы доозулган. Дараазында хуралдың болур хүнүн айытпаан.

Гана Республика. Чаа тутканы балыкты «Актюбинси» деп совет рефрижератордан, «Роберт Окран (Фишинг) лимитед» деп гана фирмага хөрегээри-биле Тема портта дүжүрүп турары.

СЭТА-ның фотохрониказы.

БИСТИҢ КАЛЕНДАРЫВЫС

Важа Пшавела

(Төрүттүнгенинден бээр 100 чыл болганынга)

Шылгараңгай грузин чогаалчы Важа Пшавеланың төрүттүнген хүнүнден бээр июль 26-да чүс чыл болган. Ооң ёзулуг ады Лука Разикашкили. Ынчалза-даа ону чон Важа Пшавела деп шолалап адаан.

Ооң адазы шажыннчы кижи болгаштың Луканы он харлыг турда шажын училищезинче өөредип чоруткан. Ол өөредилге черинге алды чылда өөрензе-даа бичин ool ажыктыг чүве билип ап шыдаваан. Ооң бодунуң миннип чугаалаанындан алырга, кара чаңгыс билип алган чүвези орус тоолдар болгаш содаалажыышкын. 1877 чылдың күзүнүнде Тифлистиң хоорай училищезинге өөренип кирген. Ол ынчаарда шулуктерни бижип турар апарган. Бир катап бижип алган шулуктерин Грузияның төөгүчүзү, шулукчу Антон Пурцеладзеге көргүзер деп шиитпирлеп алган. Луканың чамдык шулуктерин Пурцеладзе мактаан. Ийи чыл эрткен соонда аныяк ool Горинин башкы семинариязынга өөренип кирген. Ол хөй номнарны номчуп, өрте-бурунгу Грециияның философиязын, улуг орус революсчу демократтарның болгаш француз чырыдыышкынчыларының чогаалдарын өөренип турган. Семинарияга хол-биле бижип үндүрер «Херел» деп журналды Важа Пшавела удуртуп, аңаа бодунуң шулуктерин парлап турган. Бодунуң баштайгы очерктерин —«Хевсуретиядан чагаа», «Пшава куюнда», «Хахмати суур» деп очерктерни база бижигилээн. Ол очерктерни «Дроэба» деп солунга парлап үндүрген.

1882 чылда семинарияны доосказ, аныяк шулукчу көдээ школаже башкылап чоруткан. Ол эки башкы болуп турза-даа, төптүт эвес үүлге тааржып шыдавас дескел чок кижи турган, Хөрөнгитеннериң эрге-чагыргазы бодүүн кижилерни бастып-дорамчылап турарын ол аңаа көрүп шыдавайн, ядыларны камгалап, чамдыкта чудуруун-даа ажыглай бээр турган. Көдээниң эрге-дужаалдыг кижилери ооң ол чоруунга таарзынмайн, хосталгага ынакшылдыг башкыны кызыпкыйып эгелээн. Эвээш биче акшазын Лука кармактап алгаш, Петербургче чоруткан болгаш университеттиң юритихтиг факультединге өөренип кирген. Ол аңаа үр өөренип шыдаваан—акша-хөреңги чедишпейн барган.

Важа Пшавела башкылаар ажылга база катап кирген болгаш бодунуң төрээн суурунга шуут чаныс келгеш, аңаа 27 чылда чурттаан. Бодунуң төрээн черинге, төрээн суурунга ол дыка ынак чораан болгаш Тифлистиң эмнелгезинге өлүп чыда-ла черинің эргим ынак сигениниң чыдын чыттаксааш, шала кырынга сигеп чадып, ону чыттырып каарын ол дилээн. Шулукчу аңаа-ла удуй берген кижи ышкаш өлүп калган.

Важа Пшавеланың шулук чогаалдары дыка солун. «Чылан чиир адлы болгаш кожай», «Алуда Кетелайри» деп шулуглелдериңге эрги үеде кижилериниң салым-хуузунуң аар бергезин көргүзүп, кижиниң болгаш ниитилелдің аразында харылзааларының дугайында айтырыгны көдүрген. Ол чогаалдарның үндезини пшавахевсурнуң хоочун тоолдары болган.

Бодунуң салым-хуузун Важа Пшавела революстуг пролетариаттың хосталгалыг шимчээшкини-биле холбаштырбаан. Ынчалзада ооң шулуктери болгаш шулуглелдери төрээн чуртунга, бодунуң улузунга улуг ынакшылдыг болган ужурунда биске эргим үнелиг. Грузияның кайгамчыктыг чараш бойдус чурумалдары ооң чогаалдарындан тодаргай көстүп турар. Ооң рассказтарының болгаш шиилериниң үш томнары грузин чогаалдың эртинези болуп турар. Ооң аңгыда этнографтыг очерктери болгаш критиктиг үүлдерни ол база бижигилээн.

Хосталгага ынакшылдыг шулукчу ол хосталга дээш демиселге бердинген кижилериң дугайын бодунуң «Балыгланган эзир» деп шулүүнде эки көргүскен. Хөй өөр каарганнар-биле сегиржип алыышкынга балыгланган эзириңиң эрес-маадырлыг демиселин ол шулукте бижип турар. Важа Пшавела балыгланган эзир дугайында шулүүн чечен чогаал бөлгүмнеринге болгаш эстрадага дангаар-ла номчун, килеңнээшкинин болгаш муңгаралын ол илередип, ол эзирни бодунга дөмейлеп турган. Важа Пшавела шынап-ла балыгланган эзир ышкаш болуп турза-даа эрес-маадырлыг чоруун оскунмайн чораан. Эргидеги Грузияга чурттап, ажылдаары берге-даа чораан. Ол үениң чөптүг эвес ёзу-чурумун ол көөр хөөн чок болуп, ону каргап чорза-даа оон үнер эжикти ол тып шыдавайн чораан. Ынчалзада шулукчуның хосталгага ынакшылдыы ооң чогаалдарында сиңиккен.

Важа Пшавела — Грузияның улуг шулукчуларының бирээзи. Бир эртемденниң чугаазы-биле алырга «ол ёзулуг улусчу шулукчу, чоннуң иштинден үнгеш, бодунуң сөзү-биле болгаш угаан-бодалы-биле чонга бараан болуп чораан кижи».

Ооң күзеп чораан хосталгазы ам Грузияның черинде боттанган. Грузин улус-биле кады бистиң совет улустар улуг грузин чогаалчының төрүттүнген хүнүнден бээр чүс чыл болганын демдеглеп турар.

Область АГААР-БОЙДУСТУН байдалы

Бөгүн области кыска чаашкынарлыг, диңмирээшкиннерлиг, бүргет хүн болур. Хат ей-тавында, сонгу-барыын чүк угланыышкынныг. Агаарның температуразы: области-ка—22—27, а Кызылга—23 —25 градус чылыг.

Редактор Д. Б. БАЙЫР-ООЛ.

Юрий Гагарин Кубаже чорупкан

МОСКВА. (СЭТА). Сөөлгү ийи айларның дургузунда Юрий Гагариниң барган-на черлеринге кижилер ону чечектер болгаш өөрүшкү-биле уткуп ап келген. Финляндияга Гагаринни «тайбыңның болгаш найыралдың хараачыгайы», Болгарияга «Чалгынныг маадыр» деп адаан. Делегейде баштайгы космонавтыга Чехословакияның, Англияның, Польшаның хөй-хөй хоорайларының чурттакчылары изиг байырын чедирип турганнар.

А июль 23-те Совет Эвилелиниң Маадыры Юрий Гагарин өңнүктерже чаа аян-чорукту кылып чорупкан. Куба Республиканың премьер-министри Фидель Кастро болгаш делегейниң улустарының найыралының Куба институту куба улустуң национал байырлалынга—июль 26-ның Хүүнүнге тураскаал болдурган байырлалдарга хүндүлүг аалчы болуп киржиринче космонавты чалаан.

Юрий Гагаринни үдээри-биле Куба Республиканың ССРЭ-де элчин черинің ажылдакчылары, космонавтың төрелдери болгаш өңнүктери Внуково аэродромга чедип келген.

Куба Республиканың ССРЭ-де элчини Фаурэ Чомон орук-суур аас-кежиктиг болурунарны Силерге күзеп тур мен эргим өңнүк, Юрий Гагарин деп чугаалаан.

Фаурэ Чомон бодунуң чеди айлыг уруу Суйинни космонавтыга таныштырып, делегейде эң сураглыг ужудукчу-биле уруумну таныштырарынга бо арганы ажылдап тур мен деп чугаалаан.

Самолёт ужудуп үнери-биле хөделип эгелээн. Ол самолёт Исландияны болгаш Канаданы тавартыр Кубага чедер.

КАНДЫГ-ДААА ОНЗАЛАЛ ТУРБАС

Швециянның статистика эргелелиниң чарлап үндүрген сан-медээзинде чугаалап турары болза, 17 хардан 66 хар чедир назылыг бүдүн чартык миллион хире шведтер, ооң иштинде 339 муң өг-бүлелер айда 500 крон четпес ажыл төлевирлиг чурттап турар, ол акша оларның амыдыралында ыракта-ла четпес. Аңаа холбаштыр «Дагенс нюхетер» деп буржуаз солун Швецияда ядарал-түрегделдің дугайын база ооң доктаамал шинчилиг бооп турарының дугайын бижээн. Ядарал-түрегдел—Швециянның көдээ ажыл-агый ажылдакчыларының, ыяш кезикчилериниң, ус-тывышчыларының, үүрмек садыгжыларының, контора ажылдакчыларының, бажыңнар хөделдериниң амыдыралында кол-ла демдек ол бооп турар.

Швед статистика эргелелиниң ол дыңнадыы Сонгу Европаның чурттарынга хөөредирде ажыктыг үүүл кылдыр көрдүнген. Мырыңай чоокта чаа-ла Швецияны ооң чагырыкчы бөлүктери «чыргаланның күрүнези», капитализмниң сараалыг чүүлдериниң узуткаттының турар чурту кылдыр чарлап турган-на болгай.

Черле ынчаш, Швецияда амыдыралың деңнели элээн бедик бооп турар, ынчаарга ол чорук чурт 150 ажыг чыл иштинде дайын деп чүвени көрбээни-биле тайылбырлаттынар. Капиталистиг чурт безин тайбың байдалдың үезинде база амыдыралдың байдалынга таарымчалыг үүлдер турда амыдыралдың чүгээр бедик деңнелин элээн үениң иштинде хандырып болур тур деп чүвени Швециянның чижээнден чугаалап болур. Ынчаарга Швеция «чыргалаң күрүнезинин» чижээ болур дээр бадыткалды ап көөрге, статистиканың сан-медээлери ол хоозун тоолду бүрүү-биле сойгалап илередип турар-дыр.

Швециянның бүгү чурттакчыларының бештиң бир кезин азы чурттуң ажыл кылып шыдаар кижилериниң үштүң бир кезин болур бүдүн чартык миллион кижи амыдырап-чурттаарынга эң-не чугула деңнелден кудуну ажылдап ап турар ышкажыл. Бир-тээ шведтерден ынча хөй кижи ядык-түрениг чурттап турар төлеп турарын негээниер.

Даниянның бүдүүлге адырларының профээилелдериниң төлээлекчилери биле хөрөнгитеннериң аразында чугаалажыышкыннар чартык чыл ажыг үргүлчүлеп келген. Коллективтиг керээлерниң хуусаазы дооступ турар үеде ажылчы чоннарның чамдык бөлүктери боттарының негелделериниң чамдыызының хандыртынары-биле чөпшээрежип турганнар, а өскелери — металлистер, транспортчулар болгаш мал согар черлериниң ажылчыннары — бараан өртээнин улгатканына дүүштүр төлевирни ылап бедидерин чедип алыр деп шиитпирлээннер. Даниянга хөй-хөй чылдарның иштинде бооп турган ажыл соксадыышкынарының эң улугларының бирээзи эгелээн. Аңаа 150 муң хире кижи киришкен. Ажыл соксадыышкыны металл болбаазырадыр үлетпүрүүн 300 ажыг бүдүүлгелерин хаара алган. Даниянның кол-кол порттарын сандаткан, автомобиль транспортунга база болган. Сөөлзүредир демиселче таапкы болгаш саазын үлетпүрүүн ажылчыннары кирген.

Ажыл соксадыышкыны эгелээн соонда удатпаанда парламентиде буржуаз партияларның төлээлекчилери ону соксадыр дугайында парламентиниң шиитпирин чедип алырын оралдажып турган. (Ындыг шиитпир үндүрүүшкүнүн чугаалажып-даа турган). Апрель 13-те ол айтырыгны парламентиге чугаалажып турда ажыл соксатканнарның хөй кижилиг митингизи парламент бажыңының баарынга болган. Митингиниң киржикчилериниң хүлээп алган резолюциязында «маргылдааны ажылчыннарга удур албадал хемчегли-биле шиитпирлээр» дээн оралдажыышкыннарга шыңгыы удурланыышкын илереттинген. «Ажылчыннарның боттарының эргелери дээш демисежиринге шаптык катпаңар!—деп, резолюцияда онзалап демдеглээн.

Даниянның ажылчы чоннарының демисели бир ай джыр үргүлчүлээн. Хөрөнгитеннер металлистер-биле болгаш мал согар черлериниң ажылчыннары-биле чөпшээрежир ужурга таварышканнар. Транспорт ажылчыннарының ажыл соксадыышкыны чүгле парламентиниң киржилгезиниң түннелинде соксаан. Барыын үзелдиг депутаттарның ыйыышкыны-биле парламент болза күрүненің киржилгези турда саналдаттынган негелделерге ыяавыла чөпшээрежирин ажылчыннарга дааскан.

Норвегияда аңгыларның улуг демисели чорун турар. Ылаңгыя Норвегияның даг үлетпүрүүн ажылчыннарының ажыл соксадыышкыны онза чидиг шинчилиг бооп турар. Чурттуң аңы-аңгы черлеринде турар 22 бүдүүлгелерниң ажылы соксаан. Үлетпүрүүн холбашкак адырларында дыка хөй бүдүүлгө черлериниң ажыл-чорудулгазы сандараан. Даниядаазы-биле бир дөмей, ажыл соксаткан ажылчыннар ажыл төлевирин бедидерин негеп турарлар. Ооң аңгыда, норвегтер ажыл неделязын 42 шак чедир кызырарын, байырлал хүннериниң төлевирин бүрүн бээрин, бир дең күш-ажыл дээш бир дөңге төлээрин чедип алыр дээш оралдажып турар.

Норвегияның ажылчы чоннарының ылаптыг байдалының дугайын, оларны ажыл соксадырынче албадап турар чылдагааннарның дугайын чоокта чаа СЭТА-ның Ослода корреспондентизи В. Вавилов дыңнаткан. Оон-биле беседазынга норвег найысылалдың металл болбаазырадыр заводтарының бирээзинин каңнакчызы Вилли Амундсен мынча деп чугаалаан:

— Норвегияда металлист-ажылчын кижи шакта 4 крон 10 эре алыр. Ындыг болганда неделяның 45 шагының иштинде аңаа 184 крон 50 эре төлээр. Ынчангаш айда алыр төлевир 738 крон болур-дур. Бир эвес ажылчын кижите чаңгыс азы төлевир ёзугаар бээр болза, аңаа немелде база бээр, ынчангаш ооң шалыңы 1000—1200 крон бооп болур. Ол түннүүн 15—18 хуузун азы 200 хире кроннуу металлист кижи дорт үндүрүг кылдыр төлээр. Ол хире түн бажың хөлезининге үнер. Аңаа электроэнергия ажыглааны дээш 20—30 крон немежир. Ажылчын кижите онаажыр социал байлак халас эвес: эмнелге кассазынга төлээр, ажыл чок апаар таварылга дээш, кыраанда пенсия дээш дадывыр төлээр апаар. Ол бүгүге 60—70 крон үнер. Бир эвес аңаа профэвилел дадывырын, радио дээш төлевирни, алээн хөй транспорт чарыгдалдарын (трамвай биледи 70 эре болур) немептер болза, ыяавыла үндүрер чарыгдалдар 600 хире крон болур. Амыдырап-чурттаарынга чөгенчиг акша артар. Бараанналрның өртек үнезин көөр дизе, килограмм эттиң өртээ 12—17 крон, а эр кижиниң майыктааш идиктери 80—120 крон бооп турар дээрзин айтырга-ла четчир.

Шалыңды өртектериң өзүлдезинге дүүштүр бедидерин чедип алыр дээш Норвегияның ажылчы чоннары ажыл соксадыышкыннарын удаадараа организастап турарлар. Чоокта чаа ажыл соксадыышкынын автобустар чолаачылары чорутканнар. Ыяш дилер 130 заводтарның ажылчыннары бүдүн ай дургузунда ажыл соксатканнар.

Исландияда ажыл соксадыышкынының шимчээшкини улуг хемчээлдиг болган. Июньун эгезинде аңаа экономиканың кол-кол адырларының ажылчыннары ажылын соксаткан, исланд солуннар ол ажыл соксадыышкынын бүгү-ниитизиң кылдыр үнелээн. Айның ортан үезинде элээн хөй хоорайларның хөрөнгитеннери ажыл соксатканнарның негелдези-биле чөпшээрежир ужурга таварышкан. Эр ажылчыннар ажыл төлевиринге 10 хуу немелдени, хереөженнер—13 хуу немелдени алырын чедип алганнар. Ынчанмыже Исландияның найысылалы Рейкьявикте болгаш оон-биле кожа Хабнарфьордурда үлетпүр өскелериниң эвилели ажылчыннарның негелделери хандырарындан ойталаан болгаш үлетпүрүүн ол улуг төптеринге ажыл соксадыышкыны үүлге чоокта чаа доозулган.

Шыныы чугаалаарга, буржуаз болгаш социал-демократтыг идеологтар «Скандинавияның онзагай чоруу» дээр кандыг-ла бир чүвени чугаалаарынга ынактар. Скандинавияда «демократтыг социализм» тургустунган, ол чорук марксизмниң «үндезин чогунга» бадыткал болур деп, делегейниң хөй-ниитизин безин бүзүредиксеп турарлар. Скандинав чурттарының ажылчы чоннарының демисели ол бадыткалдарның үндезин чогун шуут-ла бүрүү-биле көргүзүп турар.

Р. КОССОЙ.

КИНОТЕАТРЛАРГА

БӨГҮН

«ВЛКСМ-НИҢ 30 ЧЫЛЫ» (улуг залга): «Экин, Москва»—12.30 шактта. «Казактар»—1.30, 3.30, 5.30, 7.30, 9.30 шактарда. (биче залга): «Лукашада маргыжыышкыннар»—4.30, 6.30 8.30, шактарда. (кинохроника залынга): «Римниң кырында беш дээрбектер»—5.40, 7.40 шактарда.

«КАА-ХЕМ»: «Өпей ыры»—11.15, 1.15, 3.15 шактарда. «Джульетта» — 5.15, 7.15, 9.15 шактарда.

«ВОСТОК»: «Кобр» сулчээзи»—3.15, 5.15, 7.15, 9.15 шактарда.

ЧАЙГЫ КИНОТЕАТРГА: «Аныяк назынның кудумчузу»—5, 7, 9 шактарда.

«ЕНИСЕЙ»: «База катап өртен»—2.40, 4.40, 6.40, 8.40 шактарда.

ИЗИГ ХҮНДЕ

Чайын кижи эзт мага-бодун хүн херелинге дөгеп чыдарга дыка тааланчыг. Дыштанар хүннерде азы эолчеглиг шөлээ үезинде улус хоорай даштынче үне бергеш хем кыдыынга, тарамык ыыштар аразынга чыдып алгаш кежин хүн херелинге шондуруп, додуктурарынга аажок ынак болур. Ынчалза-даа хүн караанга кежин додуктурарын хөй-хөй кижилер кайы хамаан чок кылып, ооң ниити чүрүмүн сагыыр таварылгалар эмгежок. Чайын изигде хүнге үр дөгеленирге кижиниң бажы аарып, шаа төнүп келир, изиг хүн хереддери кешти өрттендир чип каалтып болур. Ындыг өртенги эмчилер ийи чадага ылгап турар. Бирги чаданың өртениниң үезинде кеш кызып, хөөп келир. Хүн херелинге шондурушкан черлерни суйбап көөрге изиг, сарыып аарып турар болур. Ооң сөөлүнде 3—4 хонуктар эрткиже аарышкылыг болуп чораан, кештиң дашты карталып калыр. Ийиги чаданың аар өртениниң үезинде суглааңгылар тыптып келир, кижиниң эдиниң изин улгадыр, куску келдирер, шыырыгар болгаш башты аартыр.

Хүн херелинге чидирткен кижиге баштайгы эмчи дузазын канчаар чедирерил? Спиртке азы одеколонга өттүрүп каан пөс-биле кештиң кызып, азы суглаңгылап келген черлерин чиңнээр, сарыып аарыры хөлчок болза соодуп серидедири чугула.

Суглаңгыларны дежип, хирлендирип болбас, хүнге чидирткен черлерни вазелин болгаш өске-даа үстер-биле чаап база болбас. Чүге дээрге ол үстер-биле кады балыгланган кеш адаанче микробтар киргеш аныы-бүрү аарыгларны өскүдүп болур. Күштүг баш аарын намдадырынга пирамидон, Бехтеревтиң пилюлю дээн ышкаш аптекаларда хостуг садып турар эмнерни сүмелеп болур, ол ышкаш хүнге чидирткен кижилерге суук үүлдерни хөйнү ижиртир херек. Изиг хүн хереддериниге чидиртпеэниниң аргалары кончуг бөдүүн. Бир-ле дугаарында кешти чоорту додуктуруп эгелээр херек. Хүнге дөгеленир мурнуу чарында хөлегеге кезек серинттенип алыр. Эртенгиниң 10—12 шактарында хүнге дөгеленири өң-не таарымчалыг. Эң баштай 3—5 минуталарда дөгеленир, ооң сөөлүнде чоорту оон-даа үр үргүлчүлеп бар-ла чыдар. Дөгеленишкинин эң-не үр хемчээлин 50—60 минутадан эртпирип болбас. Дөгеленирде буттарын хүн талазынче чыдып алыр, ооң ынай бичин болгаш-ла оорганын, хөрөөн, быгыннарын үргүлчү солуп, аңдарлып, дүндерлип чытса эки.

ОБЛАСТЫҢ САНИТАР-ЧЫРЫДЫЫШКЫН БАЖЫҢЫ.

РЕДАКЦИЯНЫҢ АДРЕЗИ: Кызыл, Шетинкин кудумчузу, бажың № 3 ТЕЛЕФОННАРЫ: редакторнуң 24-63, редакторнуң орлакчызының 35-24, пропаганда килдизинин 23-54, харыысалгалыг секретарының болгаш харыысалгалыг дежурныйның 23-35, көдээ ажыл-агый килдизинин 25-38, партийжи амыдырал болгаш культура амыдырал килдистериниң 37-13, иштики информация килдизинин 20-60, чагаа болгаш совет тургузуг килдистериниң 21-27, үлетпүр болгаш транспорт килдизинин 22-64, бухгалтериянын 31-75, корректорларның 21-47. Солун келбейн барганда 32-75 телефонче долгаар.

ТС—01306. Чагыг № 1556. Культура өргелелиниң типографиязы.